

Utdanningstiltak

Bærekraft og
langtidseffekter
for enkeltmennesker
og samfunn

Utdanningstiltak

Bærekraft og langtidseffekter
for enkeltmennesker og samfunn

NVL 2019
© Nordisk nettverk for voksnes læring
www.nvl.org

ISBN 82-91766-39-8

Den här publikationen är finansierad av Nordiska Ministerrådet genom NVLs strategiska medel.

Forfatterne ©

Rapporten er en samskriving hvor følgende har bidratt:

Hrobjartur Arnason, University of Iceland, Ísland

Alastair Creelman, Linnéuniversitetet, Sverige

Carola Eklund, Landskapsregeringen Åland

Jørgen Grubbe, Monnet Gruppen, Danmark

Deirdre Hansen, Fjarnám Lifelong Learning Center

Klaksvík, Færøerne

Torhild Slåtto (red.), Fleksibel utdanning Norge

Rapporten er en oppsummering av prosjektet "Presence at a Distance", som ble gjennomført 2017–2019, finansiert av NordplusVoksen-programmet.

Innholdet står for prosjektgruppens regning. Rapporten er publisert i samarbeid med Nordisk nettverk for voksnes læring, NVL, som har tatt hånd om layout.

Prosjektets nettsted:

<https://paadproject.wordpress.com/about/>

Layout

Marika Elina Kaarlela/Gekkografia

 Nordisk Nettverk for
Voksnes Læring

Forord

Denne rapporten er skrevet som en avslutning av NordPlus-prosjektet Presence at a distance, som har gått over to år, 2017–2019.

Her beskriver vi funn i en rekke utdanningstiltak og utdanningsprosjekter som vi har besøkt eller hatt annen kontakt med. Noen av prosjektene har vi også besøkt tidligere, i perioden 2009–2011, den gangen som Distansnettverket i Nordisk nettverk for voksnes læring, NVL. Vi hadde den gangen "Utdanning i utkantene skaper utvikling" som tema for den nordiske rundreisen vi gjorde, nettopp til steder utenfor de mer befolkede deler av de nordiske land og selvstyrte områder. Dette har gitt oss anledning til se utviklingen over tid.

Rapporten er blitt til som en samskriving, hvor alle har bidratt med de casene de har undersøkt, og ellers med konklusjoner og anbefalinger.

Vi besluttet at vi ville bruke de nordiske språkene så langt mulig. Alle i prosjektgruppen behersker de skandinaviske språkene, mens den islandske representanten valgte å bruke engelsk. Et slikt språkvalg krever at leserne av rapporten er fleksible og evner å svinge fra norsk til dansk til svensk og engelsk mange ganger i løpet av de førti sidene.

Rapporten er skrevet først og fremst for de som arbeider med regional og lokal utvikling og planlegger utdanningstiltak lokalt. Vi håper at eksemplene kan gi nyttige tips, og vi håper de kan gi inspirasjon til å tenke nytt og tilrettelegge for utdanning og kompetanseheving der folk bor.

Vi er også takknemlig for tilbakemeldinger, se e-postadresser på siste side.

Juli 2019

Torhild Slåtto (red.) sammen med Hróbjartur Arnason, Alastair Creelman, Carola Eklund, Jørgen Grubbe, Deirdre Hansen

Indhold

Forord	5
Sammendrag	7
NordPlus-prosjektet "Presence at a distance" (PaaD)	8
Hva har vi kartlagt, og hvordan har vi gjort det	9
Femten historier om utdanningsprosjekters verdi for enkeltmennesker og samfunn	10
Case TYNSET, Norge	11
Case LAPPLANDS LÄRCENTRA, Sverige	13
Case CAMPUS VÄSTERVIK, Sverige	15
Case FRAMVEGIS, Island	17
Case "AMBASSADORS FOR LEARNING", Island	20
Case VERKMENNTASKOLI AKUREYRAR, Island	23
Case KOMPETENCEUDVIKLING OG INNOVATION (KOIN), Danmark	25
Case KOM-UD, VUC Sønderjylland, Danmark	27
Case OTAVAN OPISTO, Finland	29
Case KAUTOKEINO, Norge	30
Case SVENSKE LÄRCENTRA, Sverige	32
Case DAKO III, Åland	33
Case VEKSLINGSMODELLEN I FINNMARK, Norge	35
Case FJARNÁM I KLAKS Vík, Færøe	37
Case MASTER I VEJLEDNING VED FÆRØERNES UNIVERSITET, Færøe	39
Kvantitative data	41
Noen hovedpoenger fra webinarer og seminarer	41
Refleksjoner og konklusjoner	43
Anbefalinger for lokale og sentrale myndigheter	50
Eventuelle anbefalinger for utdanningsaktører	52
Nettside, workshop-er, webinarer, presentasjoner og artikler	53
Takk til alle som har bidratt	54

Sammendrag

De 15 casene viser

Etter å ha jobbet med kartlegging av en lang rekke utdanningsprosjekter og utdanningstiltak har vi valgt å presentere 15 av dem (kap 5). Vi refererer til dem som case.

- stor bredde i utdanningstiltak og prosjekter med et vidt spekter av metoder og tilnæringsmåter
- alle casene forteller om utdanningsbehov, mange av dem i utkantområder med lang avstand til utdanningsinstitusjoner
- ulike former for lærings- og utdanningssentra er til stor hjelp, de fungerer som møteplass – megler – motor for lokalområdet eller regionen
- finansiering er en utfordring, og manglende finansiering har ført til nedlegging av gode tiltak
- ildsjeler er en viktig ressurs, men det er samtidig nødvendig å involvere mange i prosjektene og tiltakene slik at de ikke blir så sårbare når noen slutter

Vi har satt opp en rekke konklusjoner (kap 8) og anbefalinger (kap 9 og 10).

Case defineres
som en virkelig eller tænkt sag eller begivenhedsforløb der tjener som materiale i forbindelse med en diskussion, et undervisningsforløb, en faglig fremstilling el.lign. (Den Danske Ordbog)

NordPlus-prosjektet

"Presence at a distance" (PaaD)

"Presence at a distance" eller nærhet på avstand – eller snarere nærhet på tross av avstand. Hvilken nærhet snakker vi om?

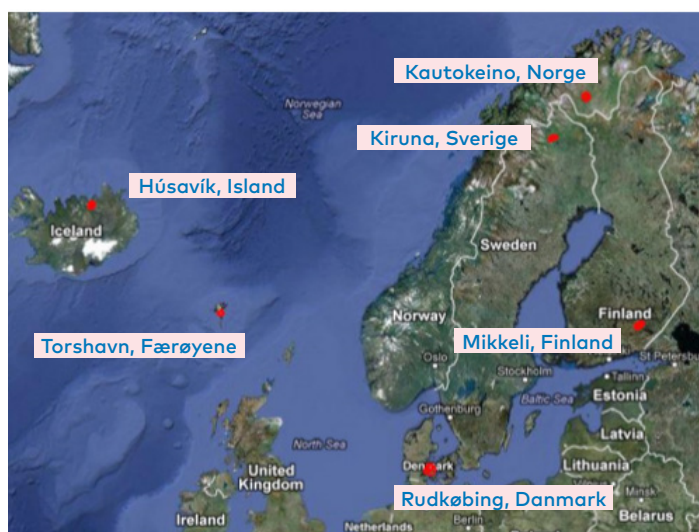
J o elevens, studentens nærhet til underviser, veileder og med-studenter, og også den lærendes mulighet til slik nærhet, det vil si til utdanning og læring selv om en bor langt unna enhver utdanningsinstitusjon.

I PaaD-prosjektet har vi så langt mulig kartlagt langtidseffekter av tiltak og prosjekter for voksnes læring og utdanning, og ikke minst i rurale områder. Det skal bemerkes at vi ikke har hatt spesielt fokus på teknologi og metode, men vært opptatt av om prosjektene har vært bæredyktige og hatt en positiv effekt i lokalområdet. Det betyr likevel ikke at vi har unnlatt å undersøke hvilken effekt bruk av teknologi har hatt på prosjektene, på de studerende, utdanningsinstitusjonene og de øvrige interessenter og aktører i prosjektene.

Vi har undersøkt om utdanningstiltaket har bidratt til at innbyggerne blir en integrert del av storsamfunnet, og om det har vært en motvekt til marginalisering. Partnerne i PaaD har tidligere deltatt i en prosjekt innenfor Distansnettverket i Nordisk nettverk for voksnes læring, NVL, hvor vi besøkte et sted i hvert av de nordiske landene og ett av de selvstyrte områdene. Vi hadde samtaler, symposier og studiebesøk for å gjøre oss kjent med utdanningstiltak og utdanningsprosjekter for voksne på følgende steder:

PaaD er et kartleggingsprosjekt med finansiering fra NordPlusVoksenprogrammet. Det handler om voksne og deres muligheter for utdanning når en ikke har nærhet til en utdanningsinstitusjon, eller en er i en livssituasjon hvor det ikke lar seg gjøre å delta på skole eller campus.

Dette er omtalt i rapporten *Utdanning skaper utvikling i utkantsområder*, nordvux.net/Portals/0/_dokumenter/2013/distans_report_2013_final_corr.pdf

Hva har vi kartlagt, og hvordan har vi gjort det

I PaaD har vi gått tilbake til de aktuelle aktørene og intervjuet dem i den grad de fortsatt har vært aktive i samme eller tilsvarende aktiviteter.

I tillegg har vi besøkt andre relevante utdanningsprosjekter for å se nærmere på langtidseffekter. Vi har vurdert og summert opp de ulike casene med stikkordene **bærekraft, utfordringer og suksessfaktorer**.

INTERVJUER

I de kvalitative intervjuene har vi hatt ansikt-til-ansiktsmøter i mange av tilfellene. Der det har vært store geografiske avstander, har vi benyttet e-postintervju. Spørsmålene vi har stilt er som følger:

1. Målet med prosjektet
2. Målgruppe
3. Organisering og finansiering
4. Opplæring av veiledere
5. Rekruttering av studenter/kursdeltakere
6. Innhold
7. Metode, pedagogisk opplegg og motivasjon
8. Samarbeidspartnere
9. Resultat

I kapittel 5 er casene beskrevet i korte trekk.

KVANTITATIVE FUNN

Det ble foretatt kvantitative undersøkelser, nettbasert, på et par arrangementer. Resultatene ble begrensede, se mer om dette i kapittel 6.

KONFERANSER, WORKSHOP-ER, PRESENTASJONER

Prosjektgruppen har deltatt i en rekke konferanser med workshop-er og innlegg, samt holdt webinarer. Dette er omtalt i kapittel 7.

I de kvalitative intervjuene

har vi benyttet spørsmålsstillinger som ble utviklet i et NVL-prosjekt, "8 framgångsfaktorer", https://issuu.com/nvl/nordvux/docs/8_framgangsfaktorer_upd

(Se rapporten på flere språk her: <https://nvl.org/Content/Tag/8-succesfaktorer>)

Femten historier om utdanningsprosjekters verdi for enkeltmennesker og samfunn

I løpet av prosjektperioden har partnerne samlet inn en rekke case. Det gjelder utdanningstiltak som er igangsatt for en tid tilbake. Vi har stilt en rekke spørsmål og forsøkt å kartlegge hvordan utdanningstiltaket har fungert. Har det lyktes?

Det kan sies å ha vært et vellykket prosjekt dersom det er gjennomført som planlagt og der elever/studenter/kursdeltakere har fått læringsutbytte som planlagt. Vi har vært mer opptatt av å kartlegge effekten for den enkelte og for lokalsamfunnet, kanskje også for storsamfunnet. En slik kartlegging kan ha mange ulike vinkler og tyngdepunkter.

Vi har sett på bærekraften i tiltaket eller prosjektet, om det har positive virkninger eller effekter. Videre har vi undersøkt hva som har gitt suksess, hvilke suksessfaktorer kan vi se i prosjektet. Det tredje tyngdepunktet i vår kartlegging har vært utfordringer – for den enkelte lærende, for utdanningstilbydere og kanskje også for lokalsamfunn eller kommune.

Vi har tatt med mange ulike eksempler, noen små og andre mer omfattende. De er vidt forskjellige, og kan være vanskelige å sammenlikne. Vi mener likevel at våre samlede erfaringer i prosjektet, konkretisert gjennom casene, danner et underlag for å trekke noen konklusjoner, slik vi gjør i kapittel 8. Arbeidet vårt er ikke forskningsbasert, og våre konklusjoner er selvsagt diskutabile. Vi mener likevel at eksemplene med vårt case-utgangspunkt gir viktige bidrag til kunnskapsgrunnlaget for gode beslutninger, slik at de nordiske land kan nå bedre ut med utdanning og kvalifisering til alle innbyggere, uavhengig av alder, livssituasjon og bosted.

Case TYNSET:

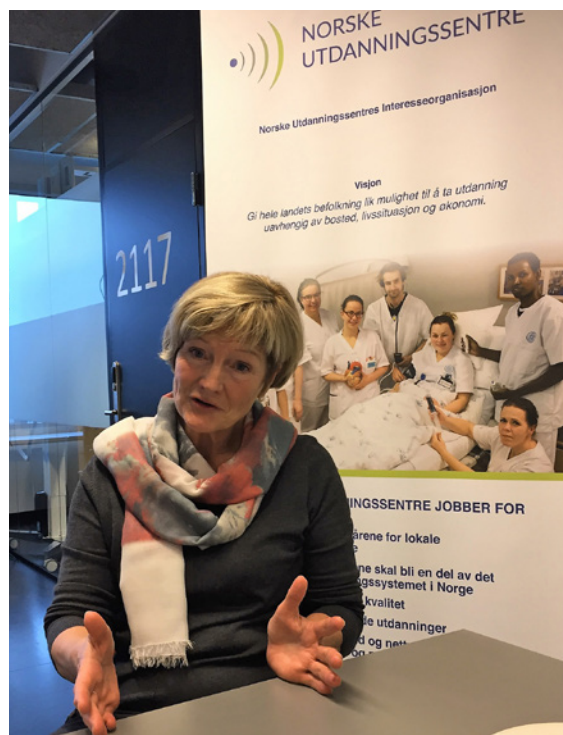
Nært samarbeid mellom utdanningstilbyder og arbeidsliv

En fredag formiddag sitter 60 voksne studenter i auditoriet på Nord-Østerdalen videregående skole i Norge. Professoren fra Norges teknisk-vitenskapelige universitet (NTNU) foreleser. De har undervisning i to dager, og går deretter over på nettstudier fram til neste samling. Studiet er arkiv- og samlingsforvaltning. Noen steinkast unna ligger nybygget til det nyåpnede Norsk helsearkiv. Her ansettes det 50–60 personer, og mange av dem må kunne arkivfag.

Bak dette desentraliserte studiet på Tynset står May Tove Dalbakk. Hun er leder av Tynset studie- og høgskolesenter. Gjennom mange år har hun skaffet til veie studier og kurs, lagt til rette for at voksne skal få utdanning der de bor, tatt i bruk nettbaserte løsninger, og ikke minst fulgt opp studentene med smått og stort. Totalt antall som har fått utdanning gjennom studie- og høgskolesenteret er tresifret – sykepleiere, økonomer, helsearbeidere, IT-konsulenter og mye mer.

Tynset studie- og høgskolesenter er etablert av Regionrådet, et samarbeidsorgan mellom kommunene og næringslivet i regionen. Kommuner og næringsliv har felles interesse i å få kvalifisert personale. De melder sine behov, og studiesenteret forsøker å etablere utdanningstilbudet. Videre legger studiesenteret stor vekt på å informere og rekruttere studenter. Ifølge May Tove Dalbakk er desentraliserte studenter gull for utdanningsinstitusjonen. De er motiverte, og gjennomføringsprosenten er høy. Men det er også flere utfordringer.

Vi har sett nærmere på Tynset studie- og høgskolesenter som et eksempel, eller case, når det gjelder utdanningstilbud utenfor byer og universitetscampus.

May Tove Dalbakk er leder av Tynset studie- og høgskolesenter og også styreleder i organisasjonen Norske utdanningscentre. Foto: Torhild Slåtto

● [Les mer om senteret på nvl.org/Content/Verdens-foerste-nasjonale-helsearkiv-finner-kompetansen-pa-Tynset](https://nvl.org/Content/Verdens-foerste-nasjonale-helsearkiv-finner-kompetansen-pa-Tynset)

"Bruk av teknologi gir en god kombinasjon av samlinger og nettstudier."

Her summerer vi opp hva vi har sett som bærekraft i virksomheten til dette senteret, hva som er suksessfaktorer, og hva som også er utfordringer per i dag.

Bærekraft

Tynset studie- og høgskolesenter har skaffet utdanningstilbud lokalt til hundrevis i regionen Nord-Østerdalen, også kalt Fjellregionen. Mens enkeltpersoner har økt sine kvalifikasjoner, har kommuner og bedrifter fått dyktige ansatte. Noen utsagn fra involverte aktører underbygger dette:

- Når innbyggerne får utdanning og jobb der de bor, blir de gjerne boende, i motsetning til om en må flytte til campus hos en utdanningsinstitusjon for å skaffe utdanning. Da kan veien hjem igjen bli lang. *(Dette er også beskrevet med forskningsresultater f.ex. fra Þóroddur Bjarnason – Se hans presentasjon på vår konferanse på Island høsten 2018). Hans artikler med disse funnene finner du under hans profil bl.a på konferansewebben)*
- Når innbyggerne får arbeid, betaler de skatt og bidrar positivt til kommuneøkonomi, i fritidsaktiviteter og i frivillig arbeid.
- Kommunene i Fjellregionen har beskjedne innbyggertall og følgelig behov for å "holde på" sine innbyggere.
- Kommunene har alltid behov for lærere, helsepersonell, økonomer og ansatte med ulike kvalifikasjoner. Rekrutteringen er lettere når kompetansen finnes i egen kommune eller nabokommune. Sjansen for et varig arbeidsforhold er også større når lokale personer ansettes. Tilflytting er positivt, men kan på den annen side vise seg å være mer kortvarig.

Suksessfaktorer

Utsagn fra involverte aktører i Tynset setter tydelig ord på hvilke suksessfaktorer det her er dreier seg om:

- *"Bruk av teknologi gir en god kombinasjon av samlinger og nettstudier."*
- *"Nært samarbeid mellom næringsliv, kommuner og en lokal arrangør, eksempelvis et studie- og høgskolesenter er en utløsende faktor for å skaffe riktig utdanning til riktig tid."*
- *"Det lokale studiesenteret har en erfaren leder som kjenner de lokale forholdene og gir svært god tilrettelegging. Hun legger også stor vekt på å bekjentgjøre tilbudet for å rekruttere til utdanningstilbudene, blant annet gjennom lokale medier."*
- *"Fullføringsgraden er høy for desentrale studenter" ("De er gull for utdanningsinstitusjonen.")*
- *"De lokale utdanningstilbudene gir muligheter for mange som ellers ikke ville tatt utdanning."*

Utfordringer

I intervjuet med lederen for studie- og høgskolesenteret er følgende utfordringer uttalt:

- Det er krevende å få utdanningsinstitusjoner til å levere desentraliserte utdanningstilbud. De har ingen økonomiske incentiver for å tilby utdanning på for eksempel Tynset. Det er enklere å gi studenter tilbud på campus.
- Det er tungt å finansiere kurs og studier i områder utenfor høgskoler og universiteter.
- Organisasjonen Norske utdanningsentre har lagt fram forslag til hvordan en offentlig finansiering kan legges opp.

Case LAPPLANDS LÄRCENTRA, Sverige: Nært samarbeid mellom utdanningstilbyder og arbeidsliv

Lapplands Kommunalförbund driver fyra lärcentra (Gällivare, Jokkmokk, Kiruna, Pajala) under namnet Lapplands lärcentra.

“Lapplands Lärcentra arbetar med utbildning för vuxna på olika nivåer som är efterfrågade av enskilda individer eller arbetslivet i våra kommuner. Organisationen genomsyras av flexibilitet, samverkan och kvalitet där våra utbildningar ska vara attraktiva och tillgängliga för den studerande.”

Drivkraften bakom satsningen kom från näringslivet i regionen, framför allt gruvbolaget LKAB men även stora arbetsgivare inom gruv- och kraftindustrin som Boliden och Vattenfall. De hade stora rekryteringsbehov men saknade kvalificerad arbetskraft. Nyckeln var att kunna erbjuda rätt utbildningar på plats i kommunerna. Tillsammans med Luleå Tekniska Universitet och Umeå Universitet kunde kommunerna erbjuda tre viktiga utbildningar, elkraftsingenjör, underhållsingenjör och lärarutbildning, som genomfördes i flera omgångar under åren med 5–10 studenter per år på varje ort: Utbildningarna baserades på nätbaserade studier med seminarier och föreläsningar på lärcentra och campus med inslag av arbetsplatsförlagd praktik. Ibland kom även lärarna till lärcentra. Genomströmningen på dessa program (andelen studenter som klarade utbildningen) var lika hög på lärcentra som på campus.

“Kiruna” by Arild Vågen is licensed under CC BY-SA 2.0

[Läs mer här:](http://lapplands.se/sv/-lapplands-larcentra/)
<http://lapplands.se/sv/-lapplands-larcentra/>

“En nödvändig hållbarhetsfaktor är kontinuitet”

En student som flyttade till campus efter ett år och insåg att han klarade campusstudier precis därför att han hade börjat “på distans” och lärt sig bra studieteknik. Hade han gått direkt till campusstudier hade han kanske hoppat av.

Hållbarhet

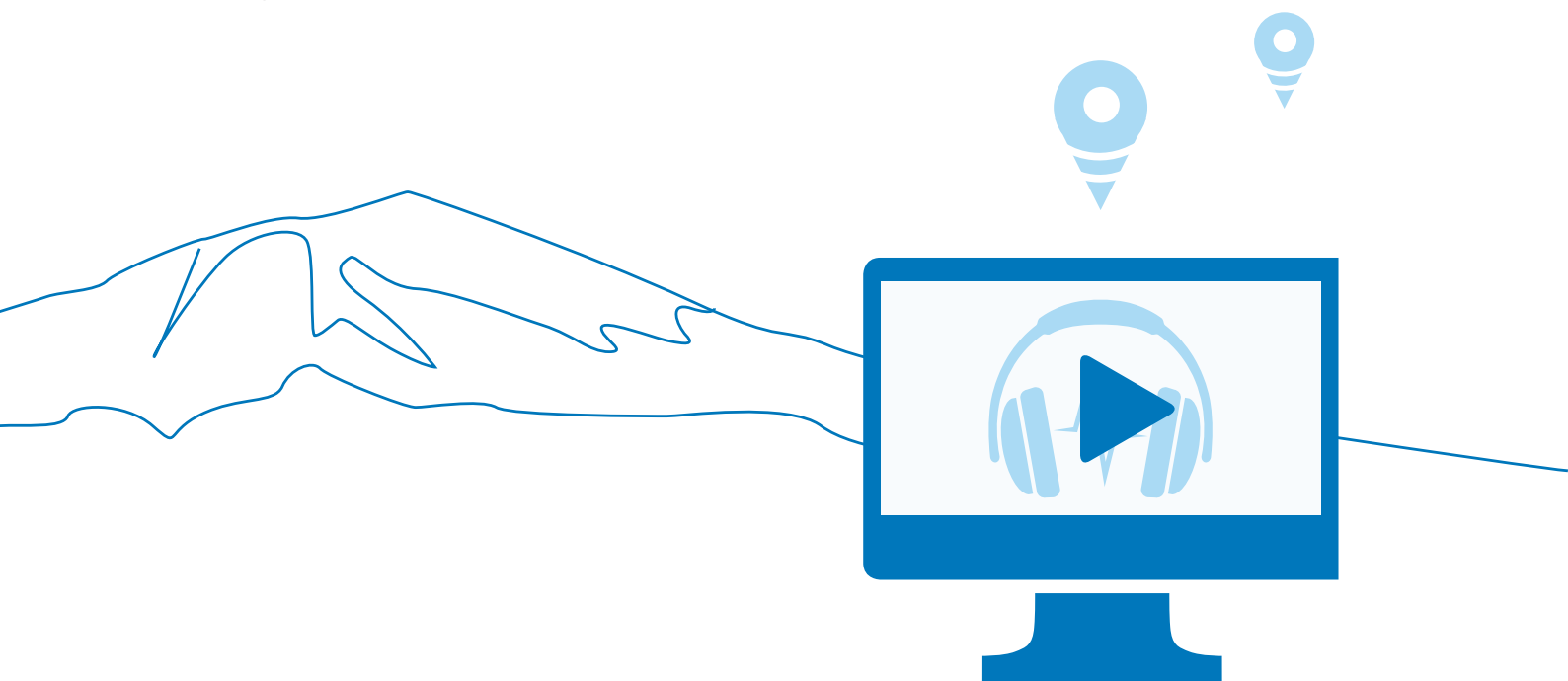
- Syftet med all verksamhet inom Lapplands lärcentra är att förse regionen med kompetent arbetskraft och se till att folk kan utbilda sig där de bor.
- En nödvändig hållbarhetsfaktor är kontinuitet; att dessa utbildningar kan erbjudas regelbundet och distribuerat. Ett sådant strategiskt utbildningsutbud leder till en stabil grund för verksamheten och leder till att flera utbildningar kan erbjudas.
- Ytterligare en hållbarhetsfaktor är att genomströmningen på dessa utbildningar ligger på en hög nivå, helst lika bra som på campus.

Framgångsfaktorer

- Kontinuitet i utbudet, långsiktig planering
- Organisationsformen – kommunförbund
- Näringslivets engagemang i utbildningarna
- Erfarenhet och kompetens i hur man undervisar på distans från universitetets sida.

Utmaningar

- Vana och kompetens hos utbildningsanordnare att undervisa på distans. Flera kurser har misslyckats på grund av okunskap om distansutbildning och användning av IKT.
- Nödvändigt att lärcentersatsningen är en integrerad del av kommunalförbundets strategi kring kompetensförsörjning och utveckling.
- Viktigt att lärcentra aktivt utvecklar goda relationer med alla parter: kommun, näringsliv, lärosäten, medborgare.

Case CAMPUS VÄSTERVIK, Sverige

Campus Västervik är ett lokalt campus, vilket innebär att det ägs och drivs av Västerviks kommun, men all utbildning och forskning sker i samarbete med olika högskolor och universitet kring platsförlagda utbildningar och lokalproducerad forskning. Campus Västervik har sedan starten 1996 ökat kraftigt i både antalet studenter, utbildningar och medarbetare, sedan 2016 bedriver de även en forskning- och utvecklingsmiljö.

Campus Västervik är organiserade inom kommunen i enheten för arbete och kompetens. Denna enhet ligger direkt under kommunledningen i kommunstyrelsens förvaltning och man ser att ett nära samarbete med kommunledningen och lokala politiker är centralt för verksamheten och dess utveckling.

Campus Västervik arbetar med enbart högre utbildning, med fokus på högskolor och universitet, där de vill erbjuda utbildning till dem som av olika skäl valt att bosätta sig i en landsbygdskommun med ett längre geografiskt avstånd till högskolor och universitet. De arbetar med utgångspunkt i ett lokalt och regionalt förankrat perspektiv kring nuvarande och framtida behov av kompetensutveckling och kompetensförsörjning. Där vill de vara både en part för arbetsmarknaden likväl som ett alternativ till att flytta för att utbilda eller vidareutbilda sig.

Interaktionen är en central del för individer och grupperns lärande och därför skapar Campus Västervik en viktig arena för lärande, kunskapsbildning och utveckling, där studenter och arbetsmarknad kan få en koppling till den utveckling som sker inom deras kunskapsområden på högskolor och universitet.

[Läs mer här:
www.vastervik.se/Campus-Vastervik](http://www.vastervik.se/Campus-Vastervik)

“Campus Västervik ser sig själva som samhälleliga innovatörer”

Det är svårt att ange antalet studenter i exakta siffror. Den största andelen studenter är inom programutbildningar, socialpedagogiska programmet (ett samarbete med Högskolan Väst) och sjuksköterskeprogrammet (ett samarbete med Linnéuniversitetet), där studierna sker helt på plats på Campus Västervik med hjälp av videokonferens. I vissa utbildningsmoment arbetar även adjunkter som finns här på Campus Västervik. Idag finns det även ett antal studenter som läser vidareutbildning på avancerad nivå, fristående kurser, yrkeshögskoleutbildningar (där det är annan anordnare som utbildar i lokalerna, till exempel Lernia och NOVA), eller som använder lokalerna när de läser utbildningar som till större del är nätbaserade.

När det idag saknas incitament för högskolor och universitet att arbeta med utlokaliserade utbildningar, ser de det som en central uppgift att arbeta med påverkansarbete på såväl lokal som regional och nationell nivå kring tillgänglighörandet av högre utbildning för att skapa förutsättningar för lärande i hela landet. Detta gör de bland annat genom projektet “Nya Vägar för flexibilitet i högre utbildning”.

🔗 **Läs mer här:** <https://nyavagar.se>

Den forsknings- och utvecklingsmiljö som finns på Campus Västervik arbetar med att öka kunskapen om och intresset för forskning och innovation i landsbygdskommunen Västervik som ligger långt från universitet och högskola. De arbetar för att företag och offentlig verksamhet i Västerviks kommun ska

vara socialt hållbara, attraktiva arbetsgivare och utvecklas efter de behov som finns i vårt samhälle, med omvärlden som närmaste granne. Campus Västervik ser sig själva som samhälleliga innovatörer som arbetar över olika samhällssektorer, och bidrar till nyskapande lösningar för individer, verksamheter och det lokala samhället.

🔗 **Läs mer här:** www.vastervik.se/Campus-Vastervik/forskning

Framgångsfaktorer

- Samarbete med den lokala och regionala arbetsmarknaden
- Samarbete och förståelse för frågan hos våra lokala och regionala politiker
- Studiemiljön, en plats för interaktion, personal med olika kunskapsområden exempelvis adjunkter/lektorer, tekniskt kunnig personal

Utmaningar

- Saknas incitament och uppdrag för högskolor och universitet att samverka med kommuner nationellt kring utbildning och forskning
- Frågan kring högre utbildning och forskning är fortsatt starkt beroende av ett relationsskapande arbete
- Inte möjligt för kommuner att direkt söka finansiering för exempelvis forskning

Case FRAMVEGIS, Iceland

In a classroom with 15 places there are two empty seats, but the course is sold out. Where are the "missing" participants? We are visiting "Framvegis", a lifelong learning centre in Reykjavík which caters especially to assistant nurses and their professional development, but also adult learners interested in boosting their basic skills and who are interested in finishing their secondary education; finish the journeyman's certificate they began working towards 5–20 years ago, or the matriculation exam in order to be able to go to university later. Vigdís Þyri Ásmundsdóttir the CEO of Framvegis informs us that they also offer other professional development courses, such as obligatory courses for professional drivers. Framvegis thus caters to a diverse and distributed target group. Many assistant nurses for example live and work in remote areas and find it difficult to travel to participate in professional development. And others find it difficult to travel to the course location for other reasons. In the classroom the participants are getting interested in starting the course, but wonder about the two vacant seats – in a sold-out course!

But as soon as the teacher presents herself, she explains: The two seats are reserved for two participants who will be joining them from home, they live in two different remote fishing towns on the West- and Eastern fjords of Iceland. And when the time comes for exercises, the two distance learners will remotely take over the two computers at the vacant desks, and do their exercises on them, and thus the teacher can give them timely feedback instantly.

This Picture shows students in a course where some students participate online and the others are present in a classroom. So some of the students are "Present at a Distance". This depicts a situation similar to the one at Framvegis. Photo: Hróbjartur Árnason

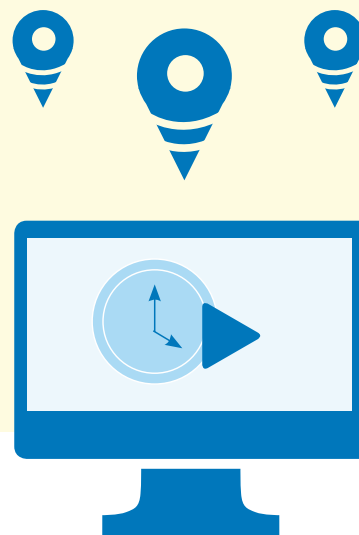
Framvegis and a neighbouring computer school (Promennt) have been developing this individualized way of inviting distance learners into the classroom in courses which allow for this kind of participation. Thus opening many of their courses for people who otherwise could not travel to the capital to take very specialized courses which no one would offer in their

towns, and where it would be impossible to travel regularly to participate in a few hours of class each time. Moreover the Lifelong learning centre can secure their offerings, by adding a few more paying participants to specialized courses instead of canceling them when they have few participants.

Live links to the classroom

Framvegis is one of the oldest lifelong learning centres in Iceland. They have been offering classroom based courses for many years, but around 2010 they started offering live links to their classrooms for individual learners who live far from the capital. They used Microsoft Skype/ Lync to begin with and in computer courses, participants would take over a computer in the classroom so that the teacher could follow the students work and they get individual feedback on their work in real time. It has been a constant learning process to open the classroom in this way, for the centre, for the teachers and the learners too. Administrators and teachers have noticed that participants have learned to participate in courses through this modus and appreciate the opportunities of such offerings. Teachers decide whether this format fits the required activities in the course, so they

decide – based on the pedagogical design of the course – whether it is viable for this model of distance learning. To begin with, teachers found that this method was best suited for lecture-based courses, but as their competence working with this modality increased, as well as the learner's familiarity with the method, they have started including various types of exercises, discussions and group work.

"Using coffee pauses to give distance students some extra attention"

Sustainability

- This experiment which started nearly 10 years ago has been a success for this institution. They have been able to reach a larger number of learners, and have also been able to increase the profitability of the courses they run.
- This is a practice which makes financial sense for the organisation, and is thus easy to justify.
- Sound technological support both for learners and teachers have been the foundation for this modality's sustainability within the organisation's practice.

Success factors

- Using coffee pauses to give distance students some extra attention
- Implementing special activities to involve the distant participants and make them feel part of the group
- Constant, accessible technical support both for learners and teachers has insured that this modality works for all
- The fact that the learning centre management trust their teachers' pedagogical decision making has given teachers agency and time to adapt and learn. It seems to have been a useful choice to allow teachers to adapt slowly to these modalities, and thus increase their skills gradually.

Challenges

- Mostly technological challenges. Participants who have not updated their computers or access the internet through low bandwidth connections in remote valleys, are high on the list.
- Pedagogical challenges are connected with ways of engaging online participants, and finding ways of creating an engaging learning experience for both groups of participants. Mastery of this challenge is very much connected to the teachers own competences, and they are getting better at meeting these challenges.
- Teachers do find this modality challenging, especially when classroom participants find that communication with the online participants takes too much time and disrupts the flow in the classroom. The challenge can also come from the other camp: Online students also sometimes feel left out – especially when a teacher gets caught up in discussions in the classroom. This is more often true in long rather than short courses.

CASE "AMBASSADORS FOR LEARNING" – A North-West boost to learning

Sometimes politicians and local leaders manage to initiate projects aimed at boosting their local communities often with interesting results. This is the story of one such project: "Menntun Núna" – Education Now!

Sigurborg Þorkelsdóttir or Silla, as she is always called – in the Western fjords people are better known by their nicknames than their official names – told us that after the project her job changed permanently. She is a project manager at the Lifelong Learning Centre of the Western Fjords. Her office at the learning centre is in Ísafjörður, a town with 2,700 inhabitants (Hagstofa Íslands) hugging the steep mountains which dwarf the settlement in a narrow fjord. But she travels regularly and keeps in contact with people and companies in all the Western Fjords.

One of the activities initiated by the project in question was called "Ambassadors for learning". Project managers in the three learning centres participating in the project started visiting local companies in order to start discussions about learning and development for staff in the various companies in the area. The project managers would learn about the companies, how they work and what skills their workers need, and in turn they would introduce possibilities for supporting their learning and development. Sometimes their discussions led to formal needs assessments, in other cases they would tailor-make courses for the company. One tool in the project tool box was a "Training Manager on Loan". An expert on adult learning would come into the company and work as an internal training manager for a few months. In some cases staff had a low level of formal education, often because the possibilities have not been many and fitting in the area, but also because when they entered

Ísafjörður: The largest town on the Western Fjords of Iceland where the Lifelong learning centre discussed here is situated. Photo: Hróbjartur Árnason

the work market, there was little demand for skilled work and few opportunities for education. Now the jobs are usually more complex and they really do need to increase their skills and education.

Moreover, today there are many opportunities for learning. Often the staff do not know about their possibilities or even think of them. Learning is not necessarily on the radar! Thus a very useful tool the Ambassadors for learning would reach for was "Validation of Prior Learning"; A formal process of assessing a person's skills measured against the learning outcomes of a specific education or diploma. The ambassadors encouraged many people to have their skills validated, with the result that many found out that they had already acquired many of the skills necessary for specific degrees, and only had a relatively short way ahead to finish the degree. This has turned out to be a great boost for many who had imagined that they were no candidates for further education.

The personal contacts, problem solving and collaboration with managers and staff in local companies has been a new and enriching part of Silla's job after the project. The project financed Silla's visits to the companies and leaders in the companies learned to trust her, and to expect her input into the development of their staff. Now – after the financing is finished – they still expect her visits and rely on her initiative and thus the lifelong learning centre has incorporated this modality as part of its regular way of working.

This is an example of how a project can create a culture within an institution or within a whole community which can continue even when the funding ends. Interestingly Silla who is an experienced project manager within the adult education field, and has worked in the centre for a long time and continued after the project ran its course, recently added coaching to her skill set in order to be able to be better at supporting the managers and the staff in their learning projects. However the neighbouring learning centre, had a different experience, they hired a new project manager especially to take care of this aspect of the project. When the funding ended she left the learning centre, with her contacts, experience and habits she had initiated. However they found this practice so important that they have kept it on and spread the task among more project managers in the centre.

"It would be wise to have more people involved in projects"

Sustainability

- The case of the "Ambassadors for learning" showed very clearly that a good and useful practice, needs to become a part of the organisational culture, both inside the educational provider as well as in the individual companies. Useful new practices need to be nurtured and the responsibility for them needs to be carried by more than one individual in the learning centre.
- Tools such as the validation of prior learning are not new, but they can be new for an institution, and in order to use them successfully, members of the staff need to learn to administer them. If the use of such tools is well embedded into the centre's culture an externally financed project can function as a platform to launch tools or practices which were developed elsewhere but need to be introduced into a learning centre's repertoire.

Success factors

- The project started off with a massive needs assessment where workers and managers were interviewed about competence development. People experienced this as a statement that the state and official organisations were suddenly interested in the area and the people living there.
- Local companies sensed that they were shown interest. People are people, and everyone needs to be "seen".
- The same happened with the "learning ambassadors" but they needed to build up trust, and thus come again and again,

otherwise the corporate clients feel "you are not serious!" – The connection with the company becomes a friendly one, managers even call on their own account and ask for support.

- Validation of prior learning is a method which changes a lot for many, and paves their way into further education. "*People often think that they do not have any competencies. Sometimes they take part in the validation process just for me, but then they see what competencies they have...*" "*Then something opens for them*". "*It often is a real boost for these people.*"
- Personal contact between "Ambassadors for learning" and leaders in the companies makes all communication smoother.
- The role of "Ambassadors for learning" creates a living conversation between Lifelong Learning Centre and local industry.

Challenges

- It turned out to be a risk to hire someone, especially for a role/task related to a specially financed project such as the "Ambassador for learning". In one case the person left the company when the project finished, and thus a lot of what she learned left with her. It would be wise to have more people involved in projects where project managers learn new skills and establish new cultures in order to increase the possibilities of the learning being sustainable and continuing to become part of the center's DNA.

Case VERKMENNTASKOLI AKUREYRAR

The largest number of online students in Iceland are probably students in upper secondary schools. Upper secondary schools which are situated far from the capital have been strong players in this field, with Verkmenntaskóli Akureyrar / Akureyri Comprehensive College (VMA) being the trailblazer for a long time. VMA was the first Icelandic upper secondary school to offer online distance learning, starting in 1994. The school was very innovative in all its practices around distance education and its programmes well received, peaking with 850 students in its best year. Since then distance education has become part of its regular practice, and new players have taken the baton as trail blazers, their neighbouring school in the North The Tröllaskagi Upper-Secondary School is a very good example. However VMA has held its place. At our conference in Húsavík in 2012 Hermann Jón Tómasson presented their practice to a local and International audience, and we interviewed him again this year to learn about sustainability and success factors in their practice.

Hermann tells us that the school's distance education program caters to a variety of students, they can be divided into roughly three different groups:

1. students following the normal program at the school but for some reason cannot participate in the face to face sessions or they need to take extra courses.

Caption: Akureyri, downtown. Akureyri is the largest town in the northern part of Iceland. The town boasts a University and two secondary schools. Here we discuss distance education at the Akureyri Comprehensive College. Photo: Hróbjartur Árnason

“Through the years, many teachers have acquired the skills to teach online.”

2. Students from other secondary schools take VMA's online courses if they for some reason need to take more classes or retake a class.

3. Finally they have adults who either cannot participate during the daytime, or live far away from the school. In some cases you have people who started secondary school many years ago but did not finish, and now are intent on doing so. Interestingly, the number of students who live far away has given way to students who need the flexibility of online studies to finish their studies.

One of the reasons people choose the VMA online program is its structure: The courses are tightly structured with weekly assignments and timely feedback, thus offering very tight discipline, helping students keep up and work regularly throughout the semester. A similar modality is now also used in other successful online programs for upper secondary schools.

Sustainability

- From the beginning there has been a solid "buy-in" from the school leadership to run the programme and support it.
- Through the years, many teachers have acquired the skills to teach online. The school has thus a strong body of teachers to continue the programme
- The structure and support built into the programmes modalities have produced results which have thus built a reputation for the school. This reputation has led to a steady number of online students throughout the last years.

Success factors

- The tight structure of the program and discipline which is achieved through regular assignments and timely feedback. This structure and support keeps the student on a steady workload and helps them continue and finish the program.
- By using a mainstream learning management system (Moodle) they have managed to run the system without any major technical problems

Challenges

- Although modern students are more technologically adept, and better online learners than students a few years ago, they still need support and training in learning online with technology.
- An online programme needs to have enough students to support a dedicated technical assistance service.
- The school direction and teachers have for many years been debating how to pay teachers for online teaching. The fact that they have not been able to reach an agreement seems to have weakened the programme.

Case KOMPETENCEUDVIKLING OG INNOVATION (KOIN), Danmark

Kompetenceudvikling og Innovation (KOIN) projektet blev igangsat af JobInvest, Esbjerg. Projektet havde flere mål relateret til udviklingen i de tyndt befolkede områder. For det første skulle projektet forbedre borgernes kompetencer for at sikre eksistensen af en kvalificeret arbejdsstyrke i yderområderne. Dette for at undgå at tvinge de lokale virksomheder til at flytte deres virksomheder væk fra de tyndt befolkede områder på grund af mangel på en dygtig arbejdsstyrke, da dette ville skabe en ond cirkel hvis lokale borgere bliver tvunget til at flytte væk fra områderne for at få et arbejde.

Projektet havde dog en højere ambition. Kort sagt var det at bygge en bro mellem virksomhederne og akademikere. Projektet skulle forbedre kompetenceniveauet i de lokale virksomheders ved at overbevise virksomhederne om at de skulle ansætte medarbejdere med høje faglige kvalifikationer. Dette ønske var begrundet i dokumenterede beviser for, at en ansættelse af højtuddannede medarbejdere i lavteknologiske virksomheder, gør virksomhederne i stand til at håndtere komplicerede produktioner og dermed skaber en forøget sandsynlighed for at virksomhederne vil overleve på længere sigt.

Projektet havde tre primære målgrupper; de lokale virksomheder, de lokale borgere og de lokale samt eksterne akademikere. For at nå disse målgrupper blev der etableret et nært samarbejde med alle interessenter i relation til disse kontakter; dvs. erhvervsråd, arbejdsløsheds-kasser, fagforeninger, uddannelsesinstitutionerne, kommunerne mv.

 Les mer om EU-prosjektet KOIN her:
<http://mitsvendborg.dk/?p=8060>

“Finansieringsformen var vigtig.”

Bæredygtighed

- En hovedårsag til projektets succes var det praktiske koncept, som blev brugt og den stærke inddragelse af lokale interessenter. Især de lokale erhvervsråd var vigtige interessenter. Finansieringsformen var vigtig. De lokale virksomheder finansierer de lokale erhvervsråd. Men projektet skabte en yderligere finansiering gennem Socialfonden til erhvervsrådene hvilket muliggjorde, at de kunne støtte deres medlemmer i rekrutteringsprocessen.
- Men projektets langsigtede bæredygtighed har også været en succes. En opfølgning gennemført i PaaD projektet har afdækket at mange af de akademikere, der blev ansat i projektperioden for 6–8 år siden stadig er ansat i virksomhederne i lokalområdet. Dog er organisationen, som var ledende partner på projektet efterfølgende blevet lukket.

Succeser

- Aktiviteterne var rettet mod en stærk inddragelse af de lokale erhvervsråd med henblik på at skabe interessen fra de lokale virksomheder til at deltage i projektet og hermed for at opkvalificere deres personale og ansætte akademikere. Der blev skabt meget tætte relationer til de lokale erhvervsråd, og der blev gjort en stor indsats for at overføre ejerskabet fra ikke-lokale aktører som f.eks. fagforeningen og arbejdsløsheds-kasserne til de lokale interessenter.

- Endvidere blev der lagt stor vægt på at skabe tætte relationer mellem de lokale virksomheder og de lokale uddannelsesinstitutioner, hvor det lykkedes at gøre det klart, at de uddannelsesmæssige tilbud var attraktive for de lokale virksomheder.
- Kort sagt kom den store succes i hus på det tidspunkt, hvor det lykkedes at få skabt ejerskabet lokalt i stedet for distance baseret.

Udfordringer

- De ledige deltagere blev rekrutteret fra jobcentre og A-kasser baseret på kvalifikationskrav fra navngivne selskaber. Selvom det var svært – specielt med de akademiske personer, der skulle flytte fra byerne til de knappe befolkede regioner, virkede det nærmest uproblematisk i forhold til rekrutteringen af virksomhederne. De lavteknologiske virksomheder var meget tilbageholdende i forhold til at forstå hvorfor og at de overhovedet burde ansætte en akademisk medarbejder. Det kostede stor mængde energi til og et stort antal kontakter til hvert firma, for at komme ind i så tætte relationer med virksomhederne, at overbevise dem om at deltage i projektet.

Case KOM-UD, VUC Sønderjylland

Beboerne i Sønderjylland havde på daværende tidspunkt Danmarks laveste uddannelsesniveau. Der var derfor behov for VUCs uddannelsestilbud rettet mod de lavest uddannede for at gøre dem i stand til at varetage ufaglærte job. Der var mange målgrupper, f.eks. var der behov for at opkvalificere ufaglærte i fødevareindustrien, produktionsindustrien og på transportområdet. Kursisterne og interessen var der, men tilbuddene var ikke mulige at gennemføre i et så stort geografisk område med meget dårlig infrastruktur. Reelt kunne kursister der ikke boede meget tæt på uddannelsesinstitutionen og som ikke havde en bil, ikke komme frem til uddannelsesstederne, så med den ordinære kursusform var kursisterne reelt afskåret fra at blive videreuddannet.

Det var heller ikke økonomisk muligt, at danne små hold i udkantsområderne, da elevgrundlaget var alt for lille. Flere områder var oven i købet så geografisk vanskelige at nå, at underviserne ville være nødt til at tage af sted aftenen i forvejen, for at kunne møde op til undervisningen fra morgenstunden.

Målet var på denne baggrund, at skabe tilgængelige undervisningstilbud for kursisterne i udkantsområderne. Projektarbejdet drejede sig således om at udvikle, afprøve og etablere nye uddannelsesmetoder og former, der gjorde uddannelserne tilgængeligt i hele uddannelsesinstitutionens dækningsområde.

Læs mere:
[http://vbn.aau.dk/da/publications/kompetenceudvikling-i-udkantsomraader\(a9a66b30-48fb-11dd-a930-000ea68e967b\).html](http://vbn.aau.dk/da/publications/kompetenceudvikling-i-udkantsomraader(a9a66b30-48fb-11dd-a930-000ea68e967b).html)

“De tekniske problemer synes at have været de værste.”

Bæredygtighed

- Paralleluddannelserne blev en stor succes, og metoderne har været regelmæssigt anvendt indtil 2016 hvor de distribuerede uddannelsessteder blev nedlagt. Der har været en afsmittende effekt fra uddannelserne til det administrative område idet, der har været en praksis for, at møder med en længde på op til 2 timer, blev afholdt som parallelmøder, hvor mødedeltagerne deltog fra de distribuerede uddannelsessteder.
- Det væsentligste resultat af projektet var dog skabelsen af det undervisningskoncept der hed SKAB-LET, der i 2009 blev udgangspunktet for det nye Socialfondsprojekt, der skabte konceptet VUC. NU, der stadig eksisterer og danner baggrund for de fleste VUC-ers online materialer i dag.

Succeser

- Selv om udviklingsarbejdet var meget udfordrende og eksperimenterende var en af de mest overraskende resultater eller erfaringer, at uddannelsesforløbene gav overraskende positive resultater for deltagerne. Resultater, der næppe var blevet opdaget i de ordinære uddannelsesforløb. Kursusforløbene i danske, matematik og engelsk gav meget store menneskelige og faglige resultater f.eks. i forhold til at gøre de ufaglærte kursister i stand til at læse tekniske engelske manualer til deres tekniske udstyr, eller danskkurset der gjort chaufføren uafhængig af at skulle ringe hjem til konen, for at få hjælp til at læse sin kørebog. Helt kort kan det siges at uddannelseskonceptet generelt førte til en øget livskvalitet for kursisterne, og så er det jo svært, at være ikke at være tilfreds.

Udfordringer

- De tekniske problemer synes at have været de værste. Selv på tidspunktet for nedlukningen i løbet af 2016 var der jævnligt tekniske problemer, problemer der måske reelt var årsagen til nedlukningen af parallelundervisningen.
- Underviserne var også en målgruppe, der skulle opkvalificeres. Omlægningen til distance baserede uddannelser krævede at underviserne skulle kunne tage helt nye uddannelses og kommunikationskoncepter i anvendelse. Kommunikationskoncepter, konfliktløsning, ironi, manglende skrive- eller læsekompetencer, videoundervisning, gruppearbejder, online platforme osv. osv. Helt nye verdener. Projektet krævede en meget stor indsats for at udvikle uddannelsesforløb til denne kompetenceudvikling til underviserne fik de nødvendige kompetencer for distanceundervisning.

Case OTAVAN OPISTO – "Utdanningsnettverket må dekke hele landet"

Den finske utdanningsminister, Jukka Gustafsson, la vekt på at regionalisme har stor innflytelse på utdanningspolitikken. Han uttalte at *"i et know-how basert samfunn kan regioner ikke oppnå suksess uten utdanning. Derfor må utdanningsnettverket dekke hele landet"*.

Et utgangspunkt for utdanning av høy kvalitet er den tekniske infrastrukturen. Høyhastighets bredbånd til utkantene muliggjør ny og likestilt tilgang til læring. For eksempel kan utdanningstilbydere skaffe interaktive online kurs for mange områder samtidig, via online videokonferanse. For den enkelte studerende gir dette økt valg av studiemetoder. For kommunene er det viktig at kvalitetsutdanning gir høyt kvalifiserte medarbeidere, og for skolene kan virtuelt samarbeid bety lavere kostnader. Høyhastighets bredbånd har også innflytelse på lærernes arbeid. Med online-konferanser kan studentene være spredt over et stort område.

Basert på disse vurderingene ønsket Otavan Opisto å starte en spill-linje ved skolen. "Serious gaming" eller læring med spill er en metode som er verdt å merke seg. Den er god til å aktivisere lærende og øke gleden ved læring. Hurtig nettforbinding og enorm vekst av mobile spill har bidratt til at spillene er populære i ulike aldersgrupper, ikke bare hos barn og tenåringer. Målgruppene for Otavan Opisto var bred på den måten at det gjelder studenter over hele landet, ikke bare i spredtbygde strøk. Likevel var spillene mest rettet mot de yngre aldersgrupper. Kursene var delfinansiert av kommunene der elevene var registrert. På grunn av en endring i strategisk satsing ved Otavan Opisto ble spill-kursene avsluttet. Prosjektet hadde et stort potensiale, og ville nådd ut til svært viktige målgrupper, men ble stanset, mest sannsynlig av økonomiske grunner.

Case KAUTOKEINO: Reindriftsstudium i samisk område

Høgskolelektor Mattis Persen Bongo ved Samisk høgskole i Finnmark vokste opp i en reindriftsfamilie, hvor både mor, far og søsken arbeider i reindriftnæringa. Han ville selv gjerne drive med rein, men opplevde allerede på videregående skole at det ikke lot seg gjøre å kombinere skole og reindrift. Han valgte utdanning, og reindrift ble bare en aktivitet hos familie på fritid. Dette valget satte han på tanken om at det måtte være mulig å lage fleksible utdanningstilbud som kunne kombineres med arbeidet med rein.

Han jobbet fram et prosjekt med finansiering fra både egen høgskole, Sametinget og prosjektmidler. Målet med dette prosjektet var å utvikle et studium for reingjetere hvor en kombinerte praksisbasert kunnskap om reindrift med skolebasert kunnskap. Dette ble innovasjon i utdanning. Saman med dyktige kollegaer og reindriftsmiljøer utviklet han et høgskolestudium for reingjetere. Studiet kombinerer praksisbasert kunnskap om reindrift med skolebasert kunnskap. Reindrift er en naturbasert næring hvor kunnskap og kompetanse er overlevert fra foreldre til barn gjennom generasjoner. Dette er omfattende og sammensatt, såkalt "taus" kunnskap, praksisbasert med en lang tradisjon hos et urfolk. Kunnskapen omfatter mange kunnskapsfelt hvor det drives forskning, som for eksempel økologi og meteorologi, geografi og biologi. I studiet er de mange berørte fagene tatt med. Det er lagt opp til at forskningsbasert skolekunnskap og reindrifteierne og reindrift-gjeternes egen praksisbaserte kunnskap ble koblet sammen. Studentene bidro med sin kunnskap gjennom oppgaver og diskusjoner, og forskerne bidro med videoforelesninger om relevante tema.

Mattis Bongo veileder Anders Buljo, en av studentene i reindriftsstudiet. Foto: Torhild Slåtto

Studiet var bygget opp med fire moduler:

- Samisk reindrift gjennom tidene
- Beite og økologi
- Organisasjon og politikk
- Fornyelse og entreprenørskap

"Samarbeidet mellom høgskole, reindriftsorganisasjoner og universitet fungerte godt."

Bærekraft

- Reindriftsstudiet i seg selv kan sies å bidra til bærekraft i næringen. De aktive reineierne og reingjeterne har fått økt kunnskap om for eksempel beite og økologi. Beitesituasjonen og overbeiting har vært et følsomt tema i reindriftnæringen. Myndighetene har grepet inn med pålegg om å redusere antallet rein. Med økt kunnskap vil regulering av dyr i forhold til beiteressurser trolig bli enklere.
- Studiet ble i første omgang gjennomført bare en gang. Høgskolelektoren som var prosjektleder, Mattis Bongo, har siden arbeidet med resultatene og benyttet dem i doktorgradsarbeid. Han har som mål å sette i gang studiet på nytt. Først når studiet har vært gjennomført med ytterligere ett eller flere kull, kan en si noe mer om hvorvidt det er bærekraftig for lokalsamfunnet og næringen.

Suksessfaktorer

Resultatet og virkningene for den enkelte og trolig dermed også for næringen, for den samiske befolkningen og for lokalsamfunnet, må sies å være en suksess:

- Utdanning i en gammel næring som reindrift kunne lett ha blitt for teoretisk. Men det nitidige arbeidet for å tilby et studium der praksisbasert og skolebasert kunnskap møtes og arbeides med, var en klar suksessfaktor.
- Om lag førti reieiere og reingjetere, mange av dem med liten skoleerfaring, satte seg på skolebenken. Mange fullførte hele studiet, ikke minst takket være personlig og tett oppfølging av veileder. Når en student klagde

på at dette ble for vanskelig, inviterte veileder vedkommende til høgskolen for veiledning og samtidig en motivasjonsprat. En veileder med egen kunnskap om og erfaring fra næringen var en klar suksessfaktor.

- Muligheten til å delta på samlinger/forelesninger og gruppearbeid ved høgskolene var viktig for mange.
- Evalueringen forteller om økt selvfølelse hos studentene, ikke minst økt selvtillit når det gjelder å representere seg selv og samenes rettigheter i møte med myndigheter.
- Evalueringen forteller om økt kompetanse i å ordlegge seg så vel skriftlig som muntlig, og dessuten økt selvtillit når det gjelder å ta ordet i møter.
- Samarbeidet mellom høgskole, reindriftsorganisasjoner og universitet fungerte godt.

Utfordringer

- Studiet ble gjennomført for en tid tilbake, og nettilgangen var ikke så god alle steder, eller den var også svært dyr. Dette ble en viss hindring for reingjetere som studerte når de var ute på gjeterhyttene i fjellet. I dag er ikke dette lenger den samme utfordringen.
- For flere av studentene var det en utfordring å begynne på et høgskolestudium. De var godt voksne, og det var gått lang tid siden de gikk ut av videregående skole. Tett oppfølging fra veileder og høgskole var nødvendig og følgelig også ressurskrevende.

Case SVENSKE LÄRCENTRA – Varför misslyckas en del og ble lagt ned?

Under de senaste tio åren har många lärcentra i mindre kommuner lagts ner, oftast i samband med att EU-finansieringen tog slut. Det var svårt för dessa kommuner att finansiera en verksamhet som inte är lagbunden, men det fanns också en oklar bild om lärcentrumets roll i kommunens utveckling. Även idag finns det en viss begreppsförvirring om vad ett lärcentrum egentligen är, och många variationer finns. Undantag har varit i medelstora kommuner, tillräckligt långt ifrån närmaste högskola, som har haft råd att investera i lärcentra, t. ex. Västervik, Varberg, Söderhamn, Ronneby, Värnamo, Lidköping, Oskarshamn, Lapplands Lärcentra m. fl. I dessa kommuner insåg kommunledningen att ett väl fungerande lärcentrum skapar förutsättningar för kommunens utveckling och därmed också ökar möjligheterna för att människor kan bo kvar. Flera studier visar att små och medelstora kommuner tappar ständigt invånare när allt fler tvingas flytta till större städer för utbildning och jobb.

Många lärcentra byggdes upp under perioden 2000–2008 som en del av EU-finansierade projekt. Verksamheten organiserades under kommunens utbildningsförvaltning. Målet var oftast att kunna erbjuda högskole- och yrkesutbildning i kommunen och därmed bidra till kommunens kompetensförsörjning. Efter projekttiden gick ut fick lärcentrumet konkurrera om medel med skolverksamheten och vuxenutbildning. Därför valde många mindre kommuner att lägga ner lärcentrumet.

Allt fler lärcentra idag fokuserar främst på yrkeshögskoleutbildningar och vuxenutbildning eftersom samarbetsmöjligheter med högskolor och universitet har blivit mer sällsynta. Lärosätena har dragit ner på antalet fristående distanskurser under de senaste tio åren, och samarbete med lärcentra har också minskat.

En möjlig lösning ...

En möjlig lösning vore ett uppdrag till högskolesektorn att arbeta med decentraliserade utbildningar, samt möjlighet för kommuner att söka statliga medel för utveckling/uppstart av lärcentrum-verksamhet.

I våra intervjuer såg vi följande faktorer som ledde till nedläggning:

- Brist på förankring hos ledningen. Lärcentrumet drevs av en liten grupp eldsjälar, men utan stöd och engagemang från ledningen.
- Personalomsättning. När eldsjälarna lämnar organisationen eller en ny chef tillträder, kan projektet tappa energi, fokus och styrning.
- Brist på möjligheter för långsiktig planering. Högskolor erbjuder enskilda kurser, men ingen kontinuitet.

Case DAKO III – ett fortbildningsprojekt för obehöriga yrkeslärare på Åland

DAKO var ett projekt finansierat av Ålands landskapsregering och Europeiska socialfonden med Pedagogiska fakulteten vid Åbo Akademi i Vasa och Lärocenter vid Tritonia som samarbetspartners. Syftet med projektet var att erbjuda studerande att studera hemifrån.

Det fanns flera utmaningar som DAKO-projektet skulle lösa. Från Ålands landskapsregerings sida kunde man konstatera att det rådde brist på behöriga yrkeslärare på Åland och från Pedagogiska fakultetens sida ville man i samverkan med Lärocenter vid Tritonia pröva nya undervisningsformer.

Målgruppen i projektet var undervisande personal inom yrkesutbildningen som inte har lärarbehörighet, men som själv har en yrkesutbildning. Det fanns flera sökande än vad projektet kunde ta emot, vilket visar på att det fanns ett verkligt behov av en behörighetsutbildning. Till projektet antogs 25 obehöriga lärare varav 23 fick sin examen. Utbildningen omfattade 60 ECTS, vilket motsvarar ett helt års studier. Projektet pågick i tre år från 2007 till 2010.

Utbildningen var baserad på flerformsstudier med ett stort inslag av informationsteknologi. Deltagarna deltog både på distans och hade närstudier hemma på Åland. De studerade samtidigt som de skötte sin ordinarie undervisning och kunde på så sätt applicera nya lärdomar och metoder i sitt arbete under hela projekttiden.

Nyhetsinslag i den
åländska dagstidningen
Nya Åland

<http://epaper.nyan.ax/ear-kiv/2009/01-31/848058.htm>

”Deltagarnas motivation måste ändå ses som en av de viktigaste framgångsfaktorerna i detta projekt.”

Hållbarhet

- För Ålands landskapsregerings del var det viktigt att erbjuda studerande inom yrkesutbildningen behöriga lärare inom alla ämnen och profiler. För de studerandes del är det också av vikt att få lärare som var behöriga, som kunde arbeta med ett flertal olika undervisningsmetoder och som hade digital kompetens. I och med att undervisningen delvis skedde på distans blev deltagarna mer bekväma med och trygga i att använda digitala verktyg och kunde på så sätt även själva utöka och utveckla sina egna undervisningsmetoder. Deltagarna uppfattade även att utbildningen gav dem ett personligt lyft både när det gällde kompetens och självförtroende.
- För de flesta deltagarna var det avgörande att utbildningen gick på distans eftersom det inte varit möjligt att flytta många hundra kilometer bort för att bo på annan ort i ett år för att få sin yrkeslärarbehörighet.

Framgångsfaktorer

- En förutsättning för att dra igång ett riktat utbildningsprojekt till vuxna i den här omfattningen är förstås tillräckliga resurser. Tack vare Europeiska socialfondens program och landskapsregeringens tillskott fanns tillräckligt med finansiella resurser att genomföra utbildningen.
- En annan förutsättning är att det finns utbildningsinstitutioner som kan svara mot de önskemål som fanns på Åland. Pedagogiska fakulteten vid Åbo akademi kunde tillsammans

med Lärocentret Tritonia i Vasa skapa ett utbildningspaket som möjliggjorde utbildningen.

- Deltagarnas motivation måste ändå ses som en av de viktigaste framgångsfaktorerna i detta projekt. Trots att de upplevde arbetsbördan som både hög och stressande kunde de ta sig i mål. Närstudierna hemma på Åland fick en väldigt stor betydelse då de i dessa sammanhang hade möjlighet att kommunicera, interagera, samarbeta och dela med sig av sina erfarenheter.
- IT-stödet från Pedagogiska fakulteten var viktig.

Utmaningar

- Deltagarnas arbetssituation upplevdes av dem själva som hög och stressande då de både studerade och arbetade samtidigt. Stödet från arbetsplatsen kunde också, enligt deltagarna, ha varit bättre. Deltagarna uppfattade också att distanstillfällena inte fungerade tillfredsställande vilket medförde att närtillfällena fick en mycket större betydelse.
- I utvärderingen av projektet framkom: *”Deltagarna uppfattade närstudietillfällena som viktiga inslag i hela utbildningen eftersom de utökade de pedagogiska och didaktiska möjligheterna jämfört med distansundervisningens karaktärsdrag”.*

Case VEKSLINGSMODELLENI FINNMARK

Finnmark fylke er Norges største i areal og minste i folketall. Fylket har mange mindre tettsteder og bygder, altså spredt bebyggelse og store avstander. Det er over 19000 voksne uten videregående skole. Ifølge opplæringslovens paragraf 4A har voksne som ikke har fullført videregående opplæring, rett til slik opplæring. Det er fylkeskommunene som har ansvar for å tilby og legge til rette for de voksne med denne rettigheten. Dette er en stor utfordring som krever innovative løsninger. Fra høsten 2019 etableres det nettbaserte undervisningstilbud i studieretningen helse og oppvekstfag og barne- og ungdomsarbeiderfag, foruten i studiespesialisering.

Elevene jobber på nett, og får også obligatoriske møter for elevene med en startsamling og en eksamenssamling. De fleste fylker i landet har etter hvert utviklet nettbaserte tilbud, organisert under fylkes-kommunen som "nettskoler". Nordland fylke har på mange måter vært et foregangsfylke og jobbet fram nettbaserte tilbud for mange år siden. Fylket har samme utfordring som Finnmark med store geografiske avstander og en stor andel av befolkningen på mindre steder og bygder.

Noen voksne har nytte av realkompetansevurdering, som fylkeskommunen organiserer. Kanskje viser realkompetansevurderingen at de har tilstrekkelig kunnskap i mange av fagene, og kan komme raskt i mål. De som ikke har fullført videregående opplæring, men har fem års praksis fra relevant arbeid, kan benytte seg av praksiskandidat-ordningen og få sitt fagbrev den veien.

Honningsvåg i Finnmark: Elever som bor milevis unna nyter godt av undervisningen i helsefag ved Nordkapp videregående skole (midt i bildet).

“Vekslingen mellom praksis og skolegang er pedagogisk sett en gunstig ordning.”

Det finnes også en ordning som kalles vekslingsmodellen, hvor elevene veksler mellom skole og praksis som lærling. Vi kan ta eksemplet med utdanning som helsefagarbeider. Elevene må reise til en videregående skole som tilbyr denne utdanningen det første året. For mange i Finnmark betyr det at en må bo hjemmefra på grunn av store avstander, og det er heller ikke videregående skoler med helsefag i alle kommuner. Fra og med andre året begynner de i praksis som læring samtidig som de fortsetter på skole på hjemstedet. De veksler mellom praksis den ene uka og skolegang den neste. Lærlingsplassen har de i en lokal virksomhet, og skolegangen får de som nettbasert med undervisning fra Nordkapp videregående skole i Honningsvåg. Det betyr at de som befinner seg i rimelig avstand til skolen, møter opp der. De som bor i andre deler av fylket følger undervisningen på nett eller videooverført. De har også enkelte samlinger hvor elevene møtes fysisk. Samlinger er imidlertid krevende med både 400 og 500 kilometers avstand mellom elevene. Etter to år med veksling mellom skole og lærlingpraksis er de ferdig med det teoretiske. Det fjerde året er det praksis på fulltid før de går opp til fagprøveeksamen.

Bærekraft

- Vekslingsmodellen er en tilpasset ordning for de som ønsker å bo hjemme under skolegangen, slik etablerte voksne gjerne trenger. En slik ordning kan bety forskjellen mellom å ta fagbrev eller ikke.
- Vekslingen mellom praksis og skolegang er pedagogisk sett en gunstig ordning. Teori kan holdes opp mot praksis og vice versa.
- Jo flere som tar fagutdanning, jo lettere blir det for virksomheter og bedrifter å få tak i kvalifiserte ansatte.
- For Finnmark betyr egne fagutdannede større sjanse for kvalitet i virksomheter og bedrifter, og også større sjanse for å holde folketallet oppe.

Suksessfaktorer

- En viktig suksessfaktor i det eksemplet fra vekslingsmodellen (helsefagarbeider) som er beskrevet her, er elevenes mulighet til å utdanne seg samtidig som de får bo hjemme.
- De er en liten elevgruppe og får tett oppfølging.
- De møtes av og til fysisk og utvikler en elev-til-elev-relasjon, noe de nyter godt av når de møtes på nett.

Utfordringer

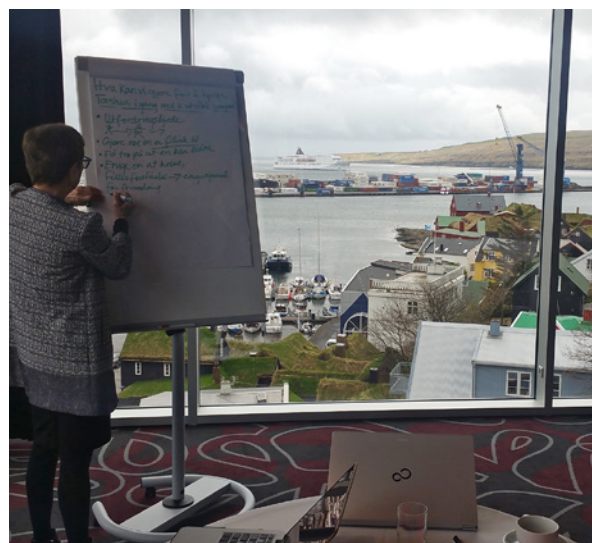
- Vekslingsmodellen betyr at mange elever må reise hjemmefra for å ta første skoleår. For voksne, etablerte vil dette være en utfordring.
- Det er ressurskrevende å tilby utdanning for mindre grupper (i vårt eksempel var det bare seks elever), men modellen kan brukes for store grupper og klasser også. Ved å åpne for at tilbudet omfatter flere fylker eller hele landet, vil ressursbruken kunne gå drastisk ned. Muligheten for samlinger blir tilsvarende mer ressurskrevende med lange reiser.

Case FJARNÁM I KLAKSVÍK

Uddannelsescentret Fjarnám arbejder tæt sammen med Det Færøske Iværksætterhus. Samarbejdet opstod ret tilfældigt, idet unge studerende kom hjem i ferie fra andre lande og manglede et sted, hvor de kunne studere, arbejde med studieopgaver og træffe andre studerende. I 2015 blev emnet taget op af lederen for Iværksætterhuset, som deltidsansatte en vejleder. Siden har dette samarbejde vist sig at være en god kombination i det færøske micro-samfund med kun 55.000 indbyggere.

Nord-områdets primære industri er inden for fiskeriområdet med mange traditionelle arbejdspladser og lærepladser, især for mænd. Men samtidig kendetegnes samfundet af senmodernitet, hvor konstante forandringer sker og mennesker flytter til og fra området.

Denne case er om en ung kvinde, som har taget en professionsbachelor i Ernæring og Sundhed på Professionshøjskolen Absalon i Danmark som fjernstudium, og som har brugt uddannelsescentrets faciliteter. Hun er gift og har to små børn. Kvinden har understreget hvilken stor betydning centret, vejledningen og sammenholdet med andre studerende og iværksættere har haft for gennemførelsen af hendes studium. Uden dette sammenhold og uden vejledningen ville hun ikke have gennemført.

Discussing rural development at an NVL seminar in Torshavn 2018.

“Uddannelsescentret stiller gratis arbejdspladser, god netforbindelse og tekøkken til rådighed for de studerende.”

Bærekraft

- Erfaringerne de sidste fire år viser, at kvinderne, som gør brug af faciliteterne, bliver i samfundet og etablerer ny viden, styrker om vidensdeling og innovation indenfor nye områder i samfundet. Udkantsområderne i det færøske samfund har oplevet såkaldt "brain-drain" af især kvinder i mange år. Uddannelsescentret virker som et alternativ for disse kvinder. Det ligger en bærekraft i at unge kvinder med familie bliver i samfundet, får en uddannelse, finder eller etablerer et spændende arbejde, som giver dem faglig mening og økonomisk indtægt.
- Samfundet beholder kvinderne og deres familier, og borgerne med uddannelser og nye erhvervsområder forbedrer sammenhængskraften i regionen, både socialt og økonomisk.

Success faktorer

Den unge kvindes success og andre studerendes succes tilskriver blandt andet disse faktorer som værende meget vigtige:

- Uddannelsescentret stiller gratis arbejdspladser, god netforbindelse og tekøkken til rådighed for de studerende.
- Vejlederen støtter og vejleder studenterne, både gennem studierne og i at finde arbejde eller at etablere sit eget arbejde efter fuldendte studier

Udfordringer

- Udfordringerne for kvinderne på Færøerne er, at fjernuddannelser bliver udbudt af danske regioner, og inden for de sidste to år har udbyderne strammet op om mødepligten, så i stedet for at skulle møde til én lang weekend ca. hver tredje uge, så ventes de studerende nu at møde en fast dag om ugen, f.eks. på PH-Absalon (Professionshøjskolen Absalon, 2019). Dette bliver for dyrt og tidskrævende for færøske studerende.
- Det er også en udfordring for vejlederen på det kommunale uddannelsescenter i Klaksvig at finde kompetencegivende netuddannelser til borgere, som ønsker almindelige professionsuddannelser, som kan tages over nettet, f.eks. pædagog, socialrådgiver, lærer og sygeplejerske.
- Det er mest hensigtsmæssigt at vejlede til allerede godkendte uddannelser, således at færdigt uddannede kan få arbejde og blive del af en fagforening efter endt uddannelse.

Case MASTER I VEJLEDNING ved Færøernes Universitet

Vejledning på Færøerne startede i 1974 i forbindelse med at højere forberedelseskurser (HF) for voksne blev sat i gang på HF- og Studenterskolen i Torshavn, nu Glasir (GLASIR Tórshavn College). Siden er vejledning etableret inden for uddannelsesmiljøet, dog uden at vejlederne har fået en kompetencegivende uddannelse på universitetsniveau.

Vejleder-miljøet med medlemmer fra Vejlederforeningen med Hanna Jensen som leder (nu uddannelsesminister, MMR) og vejledere fra universitetet satte sig sammen i 2012–2013 og med økonomisk støtte fra MMR, Færøernes Universitet og gennem Nordisk VALA samarbejde etablerede de en Master i Vejledning som deltidsstudium på Færøernes Universitet i 2013.

Uddannelsen blev etableret som en delvis nordisk samarbejdsprojekt, hvor en koordinator fra Háskóli Íslands, Prof. Sif Einarsdóttir, blev sat som for administrator af uddannelsen i vejledning. Uddannelsen blev budt ud som et deltidsstudium, Diplom i vejledning (2 år) med 60 ECTS eller MA i vejledning (4 år) 120 ECTS. Undervisere og studerende kunne søge økonomiske midler fra VALA for at rejse til undervisning, deltage i kurser og til ekskursioner inden for vejleder faget.

Undervisningen blev delt over tre samlinger hvert semester og mellem samlingerne brugte deltagerne net-systemet, Moodle (gratis "online learning management" system), som kontakt- og info-sted. Alle oplysninger om kurser, materiale, opgaver og nogle eksamener blev formidlet over net-systemet Moodle.

GLASIR. Foto: Rasmus Hjortshøj – COAST

“Vejlederuddannelsen blev baseret på internationale standarder for vejlederuddannelse.”

Bærekraft

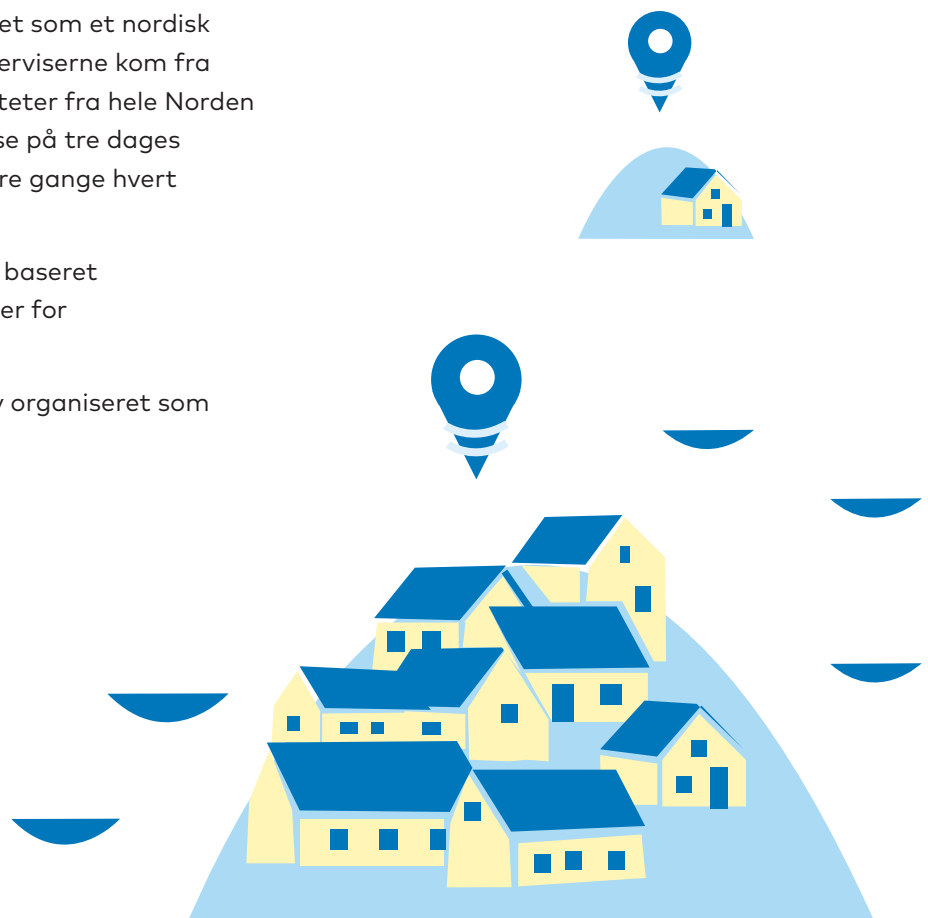
- I dag har 28 Diplom i vejledning og 8 MA i vejledning, som alle arbejder som vejledere i det færøske samfund.
- Vejleder miljøet har fået et professionelt løft og vejlederne kan nu arbejde efter internationale standarder, hvilket er nødvendigt, da mange mennesker hvert år flytter til og fra Færøerne, som har brug for uddannelses- og karrierevejledning.
- Vejlederne på Færøerne samarbejder nu tværs over grænser med vejledermiljøer i Norden om vejledningsfaget og vejledningssystemer

Succes faktorer

- Uddannelsen blev etableret som et nordisk samarbejdsprojekt, og underviserne kom fra vejleder miljøer fra universiteter fra hele Norden til Færøerne for at undervise på tre dages samlinger, som blev holdt tre gange hvert seminar
- Vejlederuddannelsen blev baseret på internationale standarder for vejlederuddannelse
- Vejleder uddannelsen blev organiseret som deltidsstudium

Udfordringer

- Det politiske system sammen med uddannelsessystemet, MMR, på Færøerne har endnu ikke etableret Validering og Voksenvejledning, som er tilgængelig for alle borgere.
- Nordisk samarbejde har gennem NVL arbejdsgrupperne IKT og vejledning og Distans støttet de selvstyrende regioner, Grønland, Færøerne og Åland i at etablere instanserne, Validering og Voksenvejledning, og der arbejdes nu med disse faktorer på Færøerne (NVL, 2019)

Kvantitative data

Det ble ved noen anledninger gjort kvantitative intervjuer, blant annet under seminaret på Færøyene 3. mai 2018. Da det ble for kort tid for deltakerne til å svare på de mange spørsmålene, som også var bredere i innhold enn PaaD-prosjektet, finner vi ikke å gjengi resultatene her. Resultatene har ellers inngått i det totale erfaringsmaterialet som prosjektgruppen har arbeidet med.

Noen hovedpoenger fra webinarer og seminarer

Seminar på Færøerne mai 2018

I referatet står følgende å lese: Under seminaret i Tórshavn, tilbød Nordplus Paad -gruppen en relevant workshop for et lille øsamfund. Emnet var "Udvikling af udkantsområder og voksenuddannelse" og facilitator var Torhild Slåtto, direktør for Fleksibel Utdanning Norge, FUN. Nordplus PaaD -arbejdsgruppen (Presence at a Distance) har arbejdet med udvikling af *udkantsområder*, *voksenuddannelser* og *IKT* og har siden 2017 indsamlet viden om, hvilke faktorer er med til at udvikle bæredygtige voksenuddannelse.

Derfor var det en god mulighed og oplagt i denne sammenhæng, at Torhild Slåtto ledte workshoppen på seminaret med titlen, "Erfaringer med brug af IKT i fjernstudier i Norden."

I indledningen lagde Torhild Slåtto ud med at fortælle, hvilke betingelser skal være til stede for at udvikling kan formere sig i udkantsområder.

Betingelserne kan være:

- Uddannelser og kvalifikationer
- Relevante kompetencer
- Kulturelle aktiviteter
- Enhed og fællesskab
- Arbejdspladser

PaaDs prosjekt-partnere deltok på et seminar på Færøyene 3. mai 2018, i regi av Nordisk Netværk for Voksnes Læring (NVL).

Motiv fra havnen i Tórshavn.

Siden blev deltagerne bedt om at forestille sig et sted, som hed Torhus, hvor befolkningstallet var faldende, den lokale skole var truet af lukning, uddannede lærere manglede og butikkerne lukkede også. Så kom spørgsmålet:

"Hvordan kan vi vende tendensen af nedgang? Og hvordan kan vi udvikle Torshus?"

Nogle af forslagene, som deltagerne kom op med i de to workshop-runder, var, at befolkningen skulle lægge vægt på:

- at tro på sig selv og at have en positiv indstilling
- at styrke samfundets sammenhængskraft
- at samfundet skal lokalisere de ting, de er gode til
- at bruge kompetencerne i lokalsamfundet

Siden kom diskussionen ind på, hvad der er unikt for nærområdet i Torshus af traditioner, historie, madlavning osv. og deltagerne kom ind på, hvordan historiefortællinger og kreative aktiviteter, som baseres på det unikke, kan bruges.

Konklusionen var, at historier må kreeres ud fra samfundet og siden kan man kreere aktiviteter, f.eks. festivaler, som baseres på det unikke. Til festivalerne kan alle i samfundet deltage og mødesteder etableres, både digitale og virkelige mødesteder/f2f. Et lære- og forskningscentre etableres sammen med et kommunalt center og den lokale turist tjeneste.

Den lokale befolkning og de centrale beslutningstagere arbejder siden sammen om:

- at oprette nye arbejdspladser
- at få en national solidarisk økonomi
- at oprette uddannelsesmuligheder, både lokalt og online
- at sænke den lokale skat
- at byde flygtninge velkommen til samfundet

Færøerne har ad flere omgange af økonomiske kriser erfaret, at store dele af befolkningen har flyttet fra øerne, og hvert år rejser en stor del af ungdommen til Danmark og andre lande for at få en uddannelse, idet kun en del uddannelser kan tages på øerne. Derfor gav workshoppen om udvikling af udkantsområder og voksenuddannelse god mening og skabte forståelse hos de 45 deltagere, som kom fra ministerier, uddannelser, fagforeninger, arbejdsgivere og fra vejledermiljøet på Færøerne.

Distansutbildning i landsbygdsområden

Workshop vid NITUS-dagarna, Högskolan i Skövde, 6 november 2018.

Projektmedlemmar Jørgen Grubbe och Alastair Creelman representerade projektet vid en konferens för medlemmar i det svenska nätverket för kommunala lärcentra NITUS. Cirka 60 personer deltog i workshoppen som bestod av en presentation om projektet och grupparbete kring våra 8 kriterier.

- **Bildspel, frågor och anteckningar från grupparbetet finns samlade på en Padletsida, <https://padlet.com/alacre/nitus>.**

Refleksjoner og konklusjoner

Prosjektgruppen har reflektert over hva casene forteller oss.

Når det gjelder utdanningstiltak og prosjekter, kan en kartlegge om tiltaket eller prosjektet isolert sett er vellykket. Er det gjennomført som planlagt, og har de lærende gjennomført og fått den utdanningen de skulle ha. Vi har gått noe videre og forsøkt å se på bærekraften over tid i prosjektet/tiltaket, både for den enkelte, og ikke minst for lokalsamfunnet. Videre har vi sett på hvilke faktorer i gjennomføringen som har vært med og gitt suksess, forutsatt at prosjektet var en suksess. Vi har også tatt med case som viser hva som gikk galt og som forhindret suksess. Selv om tiltak og prosjekter viser gode resultater og regnes som vellykkede, viser det seg i de fleste tilfeller også å være utfordringer.

Vi har for hvert case summert opp bærekraft – suksessfaktorer – utfordringer. På grunnlag av dette har vi trukket noen konklusjoner. I det følgende presenterer vi konklusjonene med henvisning til de ulike casene. Dette er en kartlegging, begrenset av de relativt beskjedne rammene i et NordPlus-prosjekt. Det er ikke et vitenskapelig arbeid. Konklusjonene må derfor ikke oppfattes som dokumenterte funn, men mer som antydninger eller indikasjoner som kan gjøres til gjenstand for diskusjon. **Det er vårt håp at en slik diskusjon kan bidra til økt satsing på voksnes læring og desentraliserte utdanningstiltak.**

I det følgende er våre konklusjoner markert med halvfet skrift og etterfulgt av henvisning til de ulike casene som er presentert i kapittel 5.

Engasjement og forpliktelse fra virksomheter, utdannings-institusjoner, næringsråd, regionråd, lokale og regionale myndigheter, borgere og andre aktører er en forutsetning for suksess.

Styrken i KOIN-prosjektet (kompetanseutvikling og innovasjon) er den brede viften af virksomheter som deltar i prosjektet. Det gir noen helt unike muligheter til å sparre og inspirere hverandre. Foruten det praktiske konsept som benyttes, er den sterke medvirkning fra lokale interessenter, især de lokale erhvervsrådene, oppgitt å være en hovedårsak til at prosjektet lykkes.

I Case Tynset ser vi at både lokalt næringsliv, kommunale myndigheter og den utøvende aktør (studiesenteret) forplikter seg, ikke minst fordi de har

"Det er sagt om de svenske læringscentrene at de er 'møteplass – møklare – motor!'"

behov for å få flere kvalifiserte medarbeidere ved å tilby lokalt baserte utdanningstilbud. Dette gir tyngde og kraft til gjennomføringen.

I **KOM-UD-prosjektet** kom initiativet fra utdanningsinstitusjonen fordi de ønsket å dekke hele det regionale området med utdanningstilbud. De lokale virksomhetene støttet godt opp, da de hadde behov for arbeidskraften.

I **DAKO-prosjektet** kom initiativet från Ålands landskapsregering, som är huvudman för yrkesutbildningen på Åland, eftersom de såg ett behov av behörig yrkeslärare. Detta initiativ gav både förutsättningar och mandat för att genomföra projektet.

Det islandske projekt **"Ambassadors for learning"** var en del av et større prosjekt som rakk over hele nord-vest delen av landet, der var det flere læringscentre fra hele området som arbeidet tett sammen og støttet hverandre og lærte av hverandre. Dessuten var de alle i nært samarbeid med lokale virksomheter i hver kommune for seg.

Lokale møtesteder, så som læringscentre, studiesentre og konsuler (læringsambassadører) er viktige og nødvendige aktører i arbeidet med utdanning.

Det er sagt om de svenske læringscentrene at de er "møteplass – møklare – motor". Det kan vi se i mange av våre case at et læringscenter, høyskolesenter eller voksenopplæringscenter (så som de danske VUC-er) i stor grad er nettopp en møteplass for de lærende. De møter veileder og andre kursdeltakere og studenter. Meklingen er de ansattes hjelp til å finne riktig utdanning og utdanningsnivå for den lærende, eller også bidra til realkompetansevurdering, slik de gjør i prosjektet "Ambassadors for Learning" i vestfjordene i Island.

I **Case KOM-UD** i Danmark var formålet nettopp å etablere lokale læringscentre med ansatte som følger tett på de lærende. Campus Västervik i Sverige oppgir studiemiljøet som en suksessfaktor i utviklingen av campus: *"En av framgångsfaktorene er studiemiljön, en plats för interaktion, och personal med olika kunskapsområden, exempelvis adjunkter/lektorer, tekniskt kunnig personal."* Vi ser det samme i **Case Tynset i Norge** hvor viktig det er for studentene å ha et sted å komme til, hvor de kan studere, få praktisk hjelp, oppmuntring og støtte. De har gjort tilsvarende erfaringer på Færøyene, hvor det ble etablert et arbeids- og møtested for studenter i Det Færøske Iværksætterhus. Det oppgis som en suksessfaktor at senteret har en veileder som støtter og veileder studentene, samt at det stilles gratis arbeidsplasser med god nettforbindelse til rådighet.

Et velfungerende fleksibelt system for å gi individuell support til de studerende, er en forutsetning for at prosjektet har suksess.

Dette er en tydelig suksessfaktor i alle prosjektene som har lyktes og som viser bærekraft. Individuell støtte henger også nært sammen med et møtested, så som på **Campus Västervik**, i **KOM-UD** med voksenutdanningssettene, i studie- og høskolesenteret på **Tynset**, i **læringsambassadør-prosjektet** i vestfjordene i Island og flere til. I andre case, som ikke er beskrevet i denne rapporten, har vi sett det samme. Ved skolen **Otava Opisto** i Finland, hvor de tilbyr nettstudier for voksne på videregående skole, er nettopp den tette og fleksible oppfølgingen av den enkelte en avgjørende faktor for at elevene gjennomfører. Nettlærerne bestreber seg på å bruke teknologi som elevene er fortrolig med, og de tilstreber å bruke språk og form som elevene kjenner seg hjemme i. I "Orntli' arbeid"-prosjektet i Bergen (arbeidspraksis for unge arbeidsledige) påpekes det helt konkret at den tette og individuelle oppfølgingen har gitt særlig gode resultater. Dessuten har prosjektet ansatt koordinatorene som lett kan sette seg inn i de lærendes situasjon, fordi de selv har vært arbeidsledige, og fordi de er på nesten samme alder som de lærende.

Det var viktig for online-deltakere hos Framvegis på Island at de fikk personlig og rask teknisk hjelp fra teknikere hos læringssettene, på denne måten ble det tekniske ikke et hinder.

De studerende er ofte i uvante læringsmiljøer og uvant med lærings-situasjoner generelt, og skal derfor have en tydelig fornemmelse for, hvordan de kan få støtte til at gjennomføre uddannelsesforløpet.

I **KOM-UD** var det typisk de, der har tidligere dårlig erfaring med skole og uddannelse som deltog, så der blev lagt stor vægt på støtten. Det blev viktig at etablere uddannelsesformer, der ikke gav for store associationer til tidligere dårlige oplevelser. Uddannelserne blev nytænkt både overfor studerende og for lærerne.

I **Fjarnám** var det unge studenter som kom hjem til Færøylene og etterlyste et sted hvor de kunne studere og treffe andre studenter, som ga dem løsningen med et sted å holde til i lværksætterhuset, hvor det også ble ansatt en veileder.

I **Reindrifststudiet i Kautokeino** var en stor andel av studentene voksne som var uvant med skolearbeid. Det var mange år siden de gikk ut av videregående skole. De gjennomførte likevel studiet, ikke minst takket være tett oppfølging av veileder, adgang til høyskolen for å søke råd, sitte og arbeide eller møte andre studenter for å jobbe sammen.

De uddannelsesinstitutioner der leverer uddannelserne, skal have et økonomisk incitament til at udbyde desentraliserte uddannelser.

Utdanningsinstitusjonene mangler incitament for å tilby desentraliserte utdanninger. Det ville vært en stor forbedring om det var direkte kontakt mellom UH-sektor og læringsenter, hevdes det fra foreningen for svenske læringssentra, Nitus.

I **case Tynset** påpekes det helt konkret at utdanningsinstitusjoner ikke har noen incitamenter for å tilby utdanningen desentralt utenfor campus. De har tvert imot ofte ikke flere studieplasser til rådighet enn det de trenger på campus. Derfor må studie- og høgskolesenteret på Tynset streve hardt for å få tak i de utdanningstilbudene som de har behov for. Det er et sterkt ønske om at myndighetene etablerer slike incitamenter i de nordiske land.

Finansieringsformen var viktig i **Koin**. Projektet skapte en finansiering gjennom Socialfonden til uddannelsesinstitutionerne hvilket muliggjorde, at de kunne utvikle målrettede uddannelsesstilbud og opkvalifisere de ledige i forhold til at arbeide i små og mellomstore virksomheter. **KOM-UD** var i bund og grund basert på, at der skulle skapes et økonomisk fundament for at kunne gjennomføre de relevante uddannelser i hele uddannelsesinstitutionens geografiske dækningsområde. Og det lykkedes.

På Åland var finansiering en forutsetning for **DAKO-prosjektet**, som ga lærerutdanning til undervisere på yrkesfag: En förutsättning för att dra igång ett riktat utbildningsprojekt till vuxna i den här omfattningen är förstås tillräckliga resurser. Tack vare Europeiska socialfondens program och landskapsregeringens tillskott fanns tillräckligt med finansiella resurser att genomföra utbildningen.

De nye studieformer skaper muligheter, og bidrar til at utdanningsinstitusjonene, virksomheter og de lærende utvikler seg. Men det finnes samtidig tekniske og økonomiske barrierer.

Generelt sett gir nye studieformer samtidig ny kompetanse for de lærende. Å sitte i et klasserom og høre på en forelesning er noe alle kan. Skal forelesningen hentes ut på datamaskinen eller på videooverføringsutstyret, krever det en annen ferdighet. Når det skal løses oppgaver som leveres i en læringsplattform på nett, kreves det en viss digital kompetanse. Det er ingen tvil om at bruk av digitale verktøy også kan skape vanskeligheter og barrierer for læring. Det skjer en kontinuerlig utvikling i de nettbaserte verktøyene, og brukervennligheten er langt bedre enn i tidligere utviklingsfaser.

“Finansiering er ofte den store utfordringer for desentraliserte utdanningstiltak, og hvor det er få deltakere.”

I **KOM-UD** var der store utfordringer i forhold til at anvende nye teknologier både for lærere og studerende, men arbeidet lykkedes og gav også en ikke-forventet læring om de studerendes behov, som aldri var blevet opdaget i den ordinære undervisning.

I **DAKO-prosjektet** på Åland ble det benyttet nettstudier kombinert med undervisning lokalt. Noe av suksessen kan tilskrives den gode IT-støtten som deltakerne fikk fra utdanningsinstitusjonen.

Finansiering er ofte den store utfordringer for desentraliserte utdanningstiltak, og hvor det er få deltakere. For flere av læringsentrene i Sverige for eksempel har mangel på finansiering blitt en barriere og har også ført til nedlegging. Mange utdanningstiltak bygger på prosjektfinansiering, slik vi også ser i våre case. Ofte kan det være vanskelig å skaffe finansiering når prosjektmidlene er brukt opp.

Derfor er det ønskelig å få etablert mer varige finansieringsordninger. Studiesenteret på Tynset har drevet i mange år, og brukt mye krefter på å skaffe finansiering fra mange ulike kilder. De har organisert seg sammen med andre studiesentre i foreningen Norske utdanningsentre. En av oppgavene er å arbeide for å få en offentlig finansiering av utdanningstilbudene ved studie- og utdanningsentrene. De har utviklet en finansieringsmodell som er presentert overfor rikspolitikere.

Eksemplet fra **Otavan Opisto** i Finland viser at når det økonomiske incitament mangler, er det fare for at visse utdanningsbehov ikke tilgodeses.

De nye uddannelseskoncepter skaber ofte overraskende, ikke forventede positive resultater hos de studerende.

I **KOM-UD** var der store utfordringer i forhold til at anvende nye teknologier både for lærere og studerende, men arbeidet lykkedes og gav overraskende positive resultater for deltagerne. Kursusforløbene i dansk, matematik og engelsk gav meget store menneskelige og faglige resultater f.eks. i forhold til at gjøre de ufaglærte kursister i stand til at læse tekniske engelske manualer til deres tekniske utstyr. Eller danskkurset der gjort chaufføren uafhængig af at skulle ringe til konen, for at få hjælp til at læse sin kørebog.

Reindriftstudiet i Kautokeino ga noen flere, og kanskje overraskende, resultater i tillegg til de rent faglige. Evalueringene viser at studentene kom personlig styrket ut av studiet. De fikk mer selvtillit og stolthet over å ha gjennomført utdanningen og anvendt fleksible og nettbaserte metoder. De fikk styrke i den økte kunnskapen, slik at de kan ta ordet og hevde sine standpunkter blant annet i viktige saker som gjelder næringsdriften.

I **DAKO-prosjektet** på Åland, hvor undervisere i yrkesfag fikk sin lærer-utdanning, kom følgende fram i evalueringen: *"Deltagarna uppfattade även att utbildningen gav dem ett personligt lyft både när det gällde kompetens och självförtroende."*

Prosjekter bør ha god forankring hos ledelse og samarbeidspartnere, og bør også involvere flere enn de prosjektansatte for å sikre implementeringen og stabiliteten i prosjektene i den daglige drift.

I case **"Ambassadors for learning"** på nord-vestkysten i Island gjorde de gode erfaringer, men opplevde også at det kunne bli et problem når "ambassadører" sluttet og dermed tok med seg erfaringer og kompetanse ut av prosjektet: *"It would be wise to have more people involved in projects where project managers learn new skills and establish new cultures in order to increase the possibilities of the learning being sustainable and continuing to become part of the center's DNA."*

I case **Finnmark** er det fylkeskommunen som er ansvarlig for at voksne får gjennomført videregående skole. De kanaliserer tilbudene gjennom nettskoleprosjektet, som er forankret hos de regionale myndighetene. Prosjektet ligger direkte under opplæringsavdelingen i fylket, har kontor på en videregående skole og tett samarbeid med lærlingbedrifter og lokalt næringsliv.

Flere av læringssettene i Sverige ble lagt ned, og mangel på forankring hos ledelsen i den enkelte kommune oppgis som en av årsakene til nedlegging: *"Lärcentrumet drevs av en liten grupp eldsjelar, men utan stöd från ledningen. När eldsjälarna lämnar organisationen eller en ny chef tillträder, kan projektet tappa energi, fokus og styrning."*

Teknologien skaper ofte det nødvendige fundamentet for utdanning i utkantområder, mens det er den sosiale konteksten som er mest avgjørende for vellykkethet, sammen med finansiering.

Bruk av teknologi gir fleksibilitet, noe som er etterspurt av mange voksne på grunn av bosted, arbeid, livssituasjon og individuelle valg. Vi har likevel ikke funnet belegg for at det er de teknologiske modellene som har vært avgjørende for om prosjektene har hatt suksess eller ikke. Da er det den sosiale konteksten, med møtested, veiledning og fysiske møter som kanskje teller mer.

Fleksibiliteten er særlig viktig for voksne lærende, slik at de kan studere samtidig som de bor hjemme hvor de er etablert. Teknologien muliggjør nettopp slik fleksibilitet. I **DAKO-prosjektet** på Åland oppgis bruk av nettstudier som avgjørende: *"För de flesta deltagarna var det avgörande"*

att utbildningen gick på distans eftersom det annars inte varit möjligt att flytta många hundra kilometer bort för att bo på annan ort i ett år för att få sin yrkeslärarbehörighet." Deltakerne på Åland var også klare på at undervisningen de fikk lokalt var svært viktig: "Deltagarna oppfattade närstudietillfällena som viktiga inslag i hela utbildningen, eftersom de utökade de pedagogiska och didaktiska möjligheterna jämfört med distansundervisningens karaktärsdrag".

I **KOM-UD** var teknologien avgjørende for, at de der boede i yderkantområderne overhovedet kunne deltage i undervisningen. Teknologien var til stadighed et problem, men det måtte overkommes for at nå det ønskede læringsmål.

Det praktiske opplegget med nettstudier kombinert med samlinger er viktig, mens hvilket teknisk utstyr og programvare som benyttes er mindre viktig – så lenge det fungerer, og så lenge det er brukervennlig. Vi har mange eksempler på at nettstudier i kombinasjon med obligatoriske eller frivillige samlinger gir nettopp den fleksibiliteten mange voksne etterspør. Med desentral undervisning i samlinger et par-tre ganger i semesteret og nettstudier for øvrig har de en akseptabel arbeidssituasjon. I case **Tynset** har de samlinger enkelte fredager og lørdager med undervisere som kommer fra universitetet i Trondheim til Tynset for å undervise. Studenter liker denne ordningen, og sier selv at de ville ikke ha begynt på utdanningen dersom de måtte reise bort.

Anbefalinger for lokale og sentrale myndigheter

Arbeidet med kartleggingen av casene som er presentert i denne rapporten, og øvrige case som vi har stiftet bekjentskap med, har gitt oss grunnlag for å fremme noen anbefalinger over myndigheter.

Finansiering er en tilbakevendende utfordring for å implementere og videreføre vellykkede prosjekter og gode tiltak og metoder. Prosjektfinansiering er nyttig, men i de fleste tilfeller kortvarig. Vår anbefaling er derfor følgende:

Politikerne må sikre et økonomiske fundament for å tilgodese utdanningsbehovene også i utkantsområder og steder med lang avstand til utdanningsinstitusjoner.

Lærings- og studiesentrene i alle de nordiske land etterlyser mer varige og forutsigbare finansieringsordninger.

Den norske regjeringen har initiert en kompetansereform i arbeidslivet, Lære hele livet, hvor det bevilges midler til opplæring, slik at arbeidstakere ikke skal gå ut på dato, og helst også stå i jobben så lenge som mulig. Det bevilges ekstra midler til å utvikle fleksible og nettbaserte opplæringstilbud, men det sies ikke noe om bruk av studiesentre og desentraliserte utdanningstilbud. Foreningen Norske Utdanningsentre har utviklet en finansieringsmodell, hvor staten går inn med finansiering avl desentraliserte tilbud.

Finansiering blir en større utfordring når det er snakk om tynt befolkede områder og dermed mindre grupper som har behov for de ulike utdanningstilbudene. For å økonomisere med midlene kan det være en god løsning å samarbeide både regionalt og nasjonalt. Teknologien og nettet gir gode muligheter.

Vår anbefaling er derfor følgende:

Det kan være fornuftig å slå seg sammen med andre områder som har bruk for samme type utdanning for å sikre et økonomisk fundament for å tilby utdanning.

I Lappland har fire lärsentra samarbeidet i noen sammenhenger for å få tilstrekkelig antall studenter til en utdanning. I Danmark har voksen-utdanningssettene, VUC-ene, samarbeidet over større geografiske områder. I case Framvegis i Island kombinerer de stedlige studenter med fjernstudenter, slik at personer fra helt andre steder i landet får tilgang til utdanninger som Framvegis tilbyr. I Case Vekslingsmodellen i Finnmark samarbeider flere kommuner om helsefagarbeiderutdanning på nett. Elevtallet er lite, og dermed dyrt. Ved å samarbeide med andre fylker kunne en oppnå større grupper og dermed øke tilbudet til voksne. Et slikt samarbeid er påbegynt gjennom de fylkeskommunale nettskolene.

Vi vil gjerne også føye til, med bakgrunn i det som framkommer i flere av casene:

Det bør etableres ordninger eller føringer som gir utdanningsinstitusjonene et incitament for å samarbeide med regionale og lokale læringssetra om desentraliserte utdanningstilbud.

Eventuelle anbefalinger for utdanningsaktører

Mange bedrifter markedsfører seg i dag ved at de støtter samfunnsnyttige og veldedige formål på ulike måter.

Det gir dem ofte goodwill og kanskje også flere kunder. Vi vil anbefale utdanningsaktører, både offentlige og private, å tenke samfunnsnytte på en bredere basis enn de gjør i dag.

Utdanningsaktører, både offentlig og private, bør prioritere desentralisert utdanning høyere enn tilfellet er i dag.

Ved å prioritere desentralisert utdanning høyere kunne de også skaffe seg en stjerne i marginen, som kanskje i neste omgang ville komme dem til gode. Case Tynset viser at studentene ved deres desentraliserte utdanninger har svært høy gjennomføringsprosent, noe som gir utdanningsinstitusjonen god uttelling økonomisk.

Med basis i materialet vi har jobbet med i prosjektet vil vi også legge til denne anbefalingen:

Utdanningsinstitusjoner på alle nivåer bør samarbeide med regionale og lokale læringssentra og næringsliv for egen del, for å få mer innsikt hva som til enhver tid er relevante utdanningsbehov.

Nettside, workshop-er, webinarer, presentasjoner og artikler

1. PaaD-prosjektets nettside: <https://wordpress.com/post/paadproject.wordpress.com/116>
2. Webinar 5 March 2018, Distance learning in rural areas – is there life after the end of educational projects?. Talare: Hróbjartur Árnason, University of Iceland, Torhild Slåtto, Fleksibel Utdanning Norge, Taru Kekkonen, Omnia, Espoo, Finland, Jerry Engström, Campus Västervik, Sverige, och Miia Silvén, Otava Folk High School, Finland. Moderator: Alastair Creelman, Linnaeus University, Sverige. 26 deltagere.
3. Webinar 17 april 2018. Multiple approaches to support rural development. Anna Guðrún Edvarðsdóttir, University of Iceland. Moderator: Hróbjartur Árnason, University of Iceland. 19 deltagere.
4. Workshop på konferanse, Færøylene 3. mai 2018) "Rural development and adult learning". Se under kap. 7.
5. Innlegg på konferanse, Færøylene 3. mai 2018: Torhild Slåtto: "Experiences using ICT in distance learning in the Nordic countries"
6. PaaD-workshop på ICDE Lillehammer Lifelong Learning Summit 13. februar 2019 <https://padlet.com/alacre/lillehammer>
Presentasjoner ved Deirdre Hansen, Hróbjartur Árnason, Torhild Slåtto. Moderator: Alastair Creelman.
7. Workshop på konferanse i Reykjavik, 27 september 2018. Presentasjoner
8. Workshop, 6 november, på NITUS-konferens, Högskolan i Skövde, Sverige. <https://padlet.com/alacre/nitus>. Jörgen Grubbe, Alastair Creelman.
9. Blogginlegg v/Torhild Slåtto: Er utdanning penger ut av vinduet"
10. Bloggpost av Alastair Creelman: Educational projects in rural areas
11. Artikkel fra Lillehammer (tatt inn i NVL-artikkel) Torhild Slåtto: Teknologi skaper læringsutfordringer, og teknologi er løsningen (19.02.2019) <https://nvl.org/Content/Teknologi-skaper-l%C3%A6ringsutfordringer-og-teknologi-er-l%C3%B8sningen>
12. Artikkel i DialogWeb om arbeidet ved Tynset studie- og høgskolesenter (Case Tynset), <https://nvl.org/Content/Verdens-foerste-nasjonale-helsearkiv-finner-kompetansen-pa-Tynset>
13. Artikkel i DialogWeb om vekslingsmodellen og LOSA-prosjektet i Finnmark: <https://nvl.org/Content/Fleksibel-vei-fram-til-fagbrev>
14. Artikkel på Synkron online
15. Artikkel på www.visnet.se
16. Workshop på konferansen "Hvad Virker" København 3.–4. juni 2019

Takk til alle som har bidratt

Takk til alle våre intervjuobjekter! Takk for at dere stilte opp og delte erfaringer fra utdanningstiltak og prosjekter. Dette har gitt oss mye nyttig kunnskap som vi har forsøkt å formidle i denne rapporten.

Vi takker spesielt:

Monica Lundkvist, Lapplands kommunalförbund

Birgitta Frid, f.d. vuxenutbildningschef, Strängnäs

Ann-Sofie Gustafsson, Hälsinglands utbildningsförbund

Kent Wallén, f.d. ordförande NITUS

Jerry Engström, Campus Västervik

Lisa Hedman, Campus Västervik

May Tove Dalbakk, Tynset studie- og høgskolesenter

Randi Bekkevoll, student ved Tynset studie- og høgskolesenter

Per Bjørnar Riise, student ved Tynset studie- og høgskolesenter

Elisabeth Leiknes Hansen, prosjektleder ved Nettskolen Finnmark

Johanna Amundsen, elev ved Nordkapp videregående skole

Mattis Bongo, høgskolelektor ved Samisk høgskole, Kautokeino

Emma Winther Olsen, Uddannelsescenter Fjarnám, Klaksvík

Hanna Jensen, uddannelsesminister på MMR, Færøerne

Christian Bendix Drejer, Erhvervsdirektør, Business Fredericia

Henrik Flygare, henrik@flygare.dk

Aki Luostarinen, Otavan Opisto

Iida-Maria Peltomaa, Otavan Opisto

Hermann Jón Tómasson, Verkemenntaskóli Akureyrar

Elfa Svanhildur Hermannsdóttir, Símenntunarmiðstöð Vestfjarða

Sigurborg Þorkeldsdóttir, Símenntunarmiðstöð Vestfjarða

Vigdís Þyrý Ásmundsdóttir, Framvegis

Dersom lesere av denne rapporten har erfaringer å dele med oss, er vi svært takknemlige for det. Vi fortsetter erfaringsdelingen i det nyetablerte nordiske nettverket for fleksibel, åpen og online utdanning, NordFlexOn. Ta gjerne kontakt med oss:

Hrobjartur Arnason,
University of Iceland, Ísland
hrobjartur@gmail.com

Alastair Creelman,
Linnéuniversitetet, Sverige
alastair.creelman@lnu.se

Carola Eklund,
Landskapsregeringen Åland
carola eklund@regeringen.ax

Jørgen Grubbe,
Monnet Gruppen, Danmark
grubbe@vise.dk

Deirdre Hansen,
Fjarnám Lifelong Learning Center Klaksvík
deirdreh@setur.fo

Torhild Slåtto (red.),
Fleksibel utdanning Norge
torhildslaatto@gmail.com

